

RIIKLUS JA SUVERÄÄNSUS ÜHINENUD RAHVASTE ORGANISATSIOONI PRAKTIKAS

KRISTJAN KUURME, LEIF KALEV

1. SISSEJUHATUS

Suveräänsus on olnud viimastel sajanditel üks olulisimaid riiki ja võimu iseloomustavaid mõisteid. Kui ühest küljest võib suveräänsust pidada millekski püsivaks, mis on kulgenud käsikäes riigi ja riikluse arenguga, siis teisalt on selle mõiste sisu, hõlmavust ja piire ajast aega eri viisil käsitletud.

Suure osa 20. sajandist paistsid riigid ja suveräänsus suhteliselt stabiilsena, ent külma sõja järgsed kümnendid elavdasid sellealast arutelu, näiteks varasemast ulatuslikumate humanitaarinterventsioonide, Euroopa Liidu arengu ja mitme riigi (Somaalia, Afganistan, Liibüa) sisulise kokkuvarisemise kontekstis. Võib öelda, et suveräänsuse teisenemine eri protsesside, aga eriti üleilmastumise mõjul on taas tõusnud tänapäeva riigiteaduste oluliseks uurimissuunaks.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioonil (ÜRO) kui rahvusvahelise suhtluse põhiareenil on suveräänsusdiskussioonis oluline roll. Riigi tunnustamine või mit-tetunnustamine ning selle alused võivad olla riigile eluliselt tähtsad: näitena võib tuua Hiina Vabariigi (Taiwani) tunnustuse ülemineku Hiina Rahvavabariigile aastal 1973 ja esimese raskused edasises rahvusvahelises suhtluses, aga ka mitmete piiratud tunnustusega riikide käekäigu.

Siinses artiklis käsitleme ÜRO Peaassamblee sõnavõttude põhjal, milliseid suveräänsuse omadusi ja jooni rõhutatakse ja peetakse ÜRO liikmesriikide poolt relevantseks riikide liikmeksvõtu kohta käivates sõnavõttudes ning kuidas need suhestuvad suveräänsuse eri käsitlustega. Ühtlasi uurime, kas esineb selgesti eristatavaid ajajärke või liituvate riikide klastreid, kelle puhul tuuakse esile suveräänsuse tahke erineval määral, ning kui jah, siis kuidas see on ajas ja ÜRO praktikas muutunud. Keskendume külma sõja järgsele ajale, aastatele 1990–2020, mil on tugevalt esile kerkinud üleilmastumine kui suveräänsuse teisenemist mõtestav diskursus ning mille kohta andmestik on kättesaadav. ÜRO praktikast suveräänsuse tähenduse kujunemisel on uuritud ka varem (nt Cohen 1961, Chen 1993). Täiendame seda nii ajalisel kui ka sisulisel, keskendudes suveräänsust mõtestavatele argumentidele ning nende püsivusele või laienemisele viimastel kümnenditel.

Järgnevalt käsitleme suveräänsuse mõistet, tahke ja nende arengut ajas. Edasi vaatleme uute riikide liitumist ÜRO-ga ning ÜRO senist praktikat ja protseduure liitumiste menetlemisel. Seejärel tutvustame empiirilise analüüsi metoodikat, esitame tulemused ning mõtestame neid kokkuvõtvalt.

2. SUVERÄÄNSUSE KÄSITLUSED

Suveräänsust võib mõtestada riikluse ühe võtmelemendi ja -omadusena. Ühe levinuima määratluse kohaselt tähendab suveräänsus ülimalt võimu omamist teatud maa-alal. Riikluse, sh riikide suveräänsuse ja iseseisvuse hindamise alusena on üldtunnustatud 1933. aasta Montevideo konventsiooni artiklis 1 kirjeldatud neli põhitunnust (Pan-Ameerika konverents, 1933):

- 1) püsi rahvastik,
- 2) selgelt piiritletud territoorium,
- 3) valitsus,
- 4) võime astuda suhetesse teiste riikidega.

Veidi täpsemalt saab suveräänsust iseloomustada kolme eristuva tahu kaudu: riigivõimu sisesuveräänsus, riigivõimu välissuveräänsus ja rahvasuveräänsus (nt Kalev, Jakobson 2013, vt tabel 1). Sisesuveräänsus tähendab, et riigivõimul on tegelik kontroll oma maa-ala ja inimeste üle. Välissuveräänsus väljendab riigi(võimu) täieõiguslikku osalust rahvusvaheliste suhete süsteemis. Rahvasuveräänsus tähendab, et võim lähtub rahvast, seda nii valitsemiskorralduse kui ka juhtide võimule saamise ja tegevuse sihistatuse mõttes.

Suveräänsuse tahk	Iseloomustus
Sisesuveräänsus	Riigi võime kontrollida maa-ala ja rahvast, avaliku võimu, jõu ja majanduse (eriti rahanduse) protsesse; selgelt piiritletud rahvastik ning territoriaalne ühtsus
Välissuveräänsus	Rahvusvaheline tunnustus ja riigi võime kehtestada end rahvusvahelisel areenil toimijana; diplomaatilised suhted teiste riikidega; liikmesus rahvusvahelistes organisatsioonides
Rahvasuveräänsus	Rahva (kodanike) võime seada ühiselt prioriteete ja teha (ning muuta) siduvaid otsuseid; rahva kehtestamine riigivõimu kõrgeima kandjana põhiseaduses; otsuste tegemine kooskõlas kehtivate reeglitega; põhjendatud ootus, et kaaskodanikud austavad ja järgivad tehtud otsuseid; võimalus võimukandjaid korrapäraselt vahetada; teatud määral ka rahvaste enesemääramisõigus

Tabel 1. Sise-, välis- ja rahvasuveräänsuse elemendid. Allikas: Kalev, Jakobson 2013

Suveräänsus on mitmetähenduslik ja paljuhõlmav „käsntseptsioon“ (Bartelson 1995: 15). Seda on võimalik vaadelda nii rahvusvahelise õiguse, rahvusvaheliste suhete, politoloogia, valitsemisteaduste kui ka laiemalt riigiteaduste, aga ka õiguse, filosoofia, ajaloo, maateaduse jt seisukohast.

Viimastel sajanditel valitsenud rahvusvahelis-õiguslikus ja formaalses käsitluses on suveräänsus dihhotoomne – see kas eksisteerib või mitte – ning rääkida ei saa suveräänsuse määrast ega astmest. Teise koolkonna esindajad tähtsustavad pigem suveräänsuse tegelikku sisu, riikide võimet suveräänsust ellu viia, mida on paratamatult erineval määral (Inocencio 2014). Viimane haakub hästi suveräänsuse riigisisese mõõtmega, ent sellest lähtudes võib mõtestada ka rahvusvahelist riigi- ja valitsemissüsteemi.

Selle mõttevahetuse juured ulatuvad vähemalt 16. sajandisse, Jean Bodini ja Johannes Althusiuse väitlusesse suveräänsuse olemuse üle. Bodini klassikalise määratluse järgi on suveräänsus absoluutne, jagamatu ja püsiv võim teatud territooriumi üle. Tema käsitlust võib näha reaktsioonina pikaajalisele Prantsusmaa kodusõjale, see kajastas kuningale sobivat arusaama riigikorraldusest.

Niisugusele lähenemisele vastandus Althusius, kes mõtestas suveräänsust jagatud, mitmetasandilise ja -keskuselisena, tuginedes kontekstina (Saksa Rahva) Püha Rooma Keisririigile, mis oli kõige lähemal üldlause kristliku riigi ideele, hõlmates paremail päevil poolt Euroopast ja omades ambitsioone teiste valitsejate sissehaaramiseks. Keisririiki iseloomustas suur mitmekesisus korraldusmudelites, võimukeskustes, reeglites, õigustes ja paljudes teistes parameetrites, teda võib iseloomustada impeeriumina, jagatud ja paljukeskuselise, ent samas kõikehõlmavusele pürgiva võimukorraldusena (nt Parker 2013, Wilson 2017). Mõneti sarnaneb ta tänapäeva Euroopa Liiduga, ehkki on mõistagi teise ajastu nähtus. Bodini ja Althusiuse suveräänsuskäsitluste lahknevust näitlikustab järgnev tabel.

	Suveräänsuse piirid	Suveräänsuse läte
Bodin	Selged ja absoluutsed	Suveräänile jumala poolt antud õigus valitseda
Althusius	Kohati kattuvad ja ähmased, mitmetasandilised võimsuhted rahvusvahelisest kohalikuni, subsidiaarsus	Rahvasuveräänsuse alged: suveräänsus kui valitsetute tahet väljendav kokkulepe, mis pole igavene ja mille suhtes pole ka valitud esindajad ülimumlikud

Tabel 2. Bodini ja Althusiuse suveräänsuskäsitlused. Allikas: autorid Inocencio (2014) ja Greydanuse (2011) põhjal

Vaidlus sai praktikas vastuse Kolmekümneaastase sõjaga, mis viis bodinliku lihtriigi (valitseja) piiramatu ja jagamatu suveräänsuse kujunemiseni, millest omakorda arenes välja Vestfaali suveräänsusmudel. Sellele alusele toetus ka ÜRO,

mis oli algsel kujul organisatsioonina suveräänsete riikide omavahelise arutelu areen ning koostööplatvorm sõdade vähendamiseks, ent mille tegevusvaldkonnad on aastate jooksul laienenud.

Tänapäeval on suveräänsuse erineva mõtestamise küsimused koos üleilmastumise ja mitmetasandilise valitsetusega uuesti päevakorda tõusnud, Euroopas on seda tugevalt mõjutanud Euroopa Liidu areng (Inocencio 2014). Laiemalt haakub suveräänsuse mitmekesisem mõtestamine ÜRO ning eri regionaalsete, kultuuriliste, funktsionaalsete ja teiste koostöövõrgustike arenguga viimasel kolmveerandsajandil ja eriti pärast külma sõda, samuti riikide asümmeetria suurenemisega viimastel kümnenditel humanitaarinterventsioonide, USA domineerimise ja mitme riigi (Somaalia, Afganistan, Liibüa) sisulise kokkuvarisemisega.

Üks võimalus on käsitleda suveräänsuse muutumist mõne ephhiloova sündmuse kaudu: nt Vestfaali rahu kui suveräänsuse võrdsuse põhimõtte kinnistanud sündmus ja modernsete (rahvus-)riikide kui ainsate legitiimsete ühiskonnakorralduslike kehamite looja, Viini Kongress võimude tasakaalu ning oluliste võimukeskuste rolli kinnistanud sündmusena, Versailles' ja seotud rahulepingud rahvaste enesemääramisõiguse läbimurdena ning Montevideo konventsioon riikluse tunnuste defineerijana. Philpott (2001) on nimetanud neid suveräänsusrevolutsioonideks. ÜRO-l on siin oma roll: selle loomine 1945. aastal oli suveräänsust ümber mõtestanud sündmus (Makinda 1998: 1).

3. SUVERÄÄNSUS JA ÜLEILMASTUMINE

Viimasel ajal on suveräänsuskäsitlusi tugevalt mõjutanud üleilmastumine, selle ulatuse ja täpsemate mõjude osas rahvusriigile ollakse aga eri meelt. Ühel pool on globalistid või hüperglobalistid (Marinetti 2007: 121), kelle hinnangul riivab üleilmastumine riikide suveräänsust järjest enam, kuni rahvusriigi võimaliku hääbumiseni. Globalistlike autorite (nt Beck 2006, Ohmae 1995) ühine seisukoht on, et ei lähe enam kaua, kui rahvusriigid kaovad majanduslikust üleilmastumisest alguse saanud protsesside toimetel.

Suveräänsuse hajumise mõõdukamad esindajad on liberaalsed mõtlejad, nagu Keohane ja Nye (1977), kes juba üle 40 aasta tagasi mõtestasid rahvusvaheliste suhete süsteemi kui vastastiksõltuvusi (*interdependencies*), kus rahvusriikidel on aina raskem toimida realistikus paradigmas. Laiemalt võib siia paigutada ka teised autorid, kes kuulutavad riikide tähtsuse hääbumist või senise keskse rolli kadumist. Habermas (1994: 124) kutsub kodanikuühiskonda üles „kangelaslikult pingutama“, et murda välja rahvusriikide loodud raamistikust, kus veel üleilmastumise kui tuuleveskiga võideldakse. Tema ettekujutuses peab tekkima rahvusriigiülene sidus jõud, nn *global domestic politics* (Habermas 1999: 126).

Neile vastanduvad riigikeskse lähenemise autorid, kelle hinnangul säilib ka muutuste toimumisel riigi keskne roll ja üleilmastumise mõjud on ülevõimendatud. Siia kuuluvad näiteks Hirst, Thompson ja Bromley (1996) ning Dryzek ja Dunleavy

(2009), aga ka selline demokraatiateooria klassik nagu Dahl (1999). Ehkki majanduslikke tagajärgi riigile ja riiklusele ei eitata, ollakse skeptilised üleilmastumise laiemate mõjude suhtes riigi toimimisele ja eriti püsimisele. Läbiv on argumenteerimisliin, mille kohaselt rahvusriigid pigem lasevad kontrolli säilitades üleilmastumisel kulgeda või „haldavad“ seda (Dryzek, Dunleavy 2009: 338), olles selle lahutamatud osalised, mitte ei ohverda oma suveräänsust ega „lahustu“ ajapikku.

Keskpositsioonile asuvad autorid, nagu Sorensen (2004), Bell ja Hindmoor (2009), kes möönavad küll, et suveräänsus on üleilmastumise tagajärjel teisenenud, ent ei leia, et see toob tingimata kaasa riigi tähtsuse kasvu või kahanemise.

Küllalt suur üksmeel valitseb selles, et rahvusriigi roll on hargmaiste ja rahvusvaheliste institutsioonide, sh ÜRO kõrval muutumises ning toimub suveräänsuse pihustumine (*disaggregation*, Rosenau) või deterritorialiseerumine (*deterritorialization*, Inocencio). Nii peab suveräänsuse puhul nüüdismaailmas rääkima föderaliseerumisest (Inocencio 2014) või kihtidest ja keskustest mitmetasandilises või -toimijalises valitsetuses (Sorensen 2004).

Siit ilmneb ka üleilmse valitsetuse teooria pooldajate argument, et tänapäeva rahvusvahelises süsteemis tuleks suveräänsus rahvusriikide tasandist ja mõistemaailmast lahutada. Et oma huve paremini ellu viia, on riigid osa suveräänsusest loovutanud või kahasse liitnud, kasutades seda otsekui kauplemisvahendina. Näiteks Euroopa Liidu puhul saab rääkida althusiusliku jagatud, mitmekeskuselise ja dünaamilise suveräänsuskäsitluse tagasitulekust (Inocencio 2014). Riigikeskses lähenemises käsitletakse rahvusvahelise organisatsiooniga (nt ÜRO) liitumist legitiimsuse ja pädevuse üleandmisena rahvusriigilt riigiülesele tasandile, mis tähistab suveräänsusvõrgustiku laienemist, kus rahvusriik on üks sõlmkohti (Hirst 2003: 230–231).

ÜRO puhul on küsimärgi alla seatud mõne riigi suveräänsuse tegelik ulatus juhtudel, kus välispoliitika elluviimine on delegeeritud teisele riigile või kehtivad kokkulepped teiste riikide sõjajõududega. Coheni (1961: 1140) hinnangul on riikidel teoreetiliselt suveräänsuse ulatusliku loovutamise kaudu võimalik „sooritada enesetapp“ ehk kaotada suveräänsus rahvusriiklikus mõttes täielikult. Seda argumenti kasutasid näiteks Nõukogude Liidu diplomaadid ÜRO-s Kuveidi liikmesuse aruteludes (Grant 2009: 148). Üleilmastumise mõju suveräänsusele näeme järgnevalt ÜRO kandidaatriikide vastuvõtmise aruteludes.

Üleilmastumiskriitilise postliberaalse vaate pakub Chandler (2010), kelle hinnangul on rahvusvahelised organisatsioonid, nagu ÜRO, liiga agarad ennetavalt sekkuma, et parandada tajutud kõrvalekaldeid või ohte teiste riikide arengus, eriti seoses inimõigustega. See on suveräänsuse põhimõtte selge rikkumine ja vastuolus 1970. aasta peaassamblee deklaratsioonis sätestatud liikmesriigi vabadusega teha oma valikud. Hameiri (2010) hinnangul on riigi võimekuse ülesehitamise eesmärgil ette võetud interventsioonide tegelik siht piirata riikide poliitilisi valikuid, levitada uusliberalismi ja haarata osa nende riikide suveräänsusest jõuga hargmaiste institutsioonide kätte.

Võib aga väita, et süütud pole ka uued riigid ise. Cohen (2013: 250) on kirjeldanud, kuidas mõned Aafrika riigid kasutasid enesemääramisõigust ja sisesuveräänsust protseduurilise ettekäändena, legitimeerides poliitilise autonoomia nõudmisi endise emamaa piires (nt Eritrea eraldumine Etioopiast, Ida-Timor Indoneesiast, Lõuna-Sudaan Sudaanist). Tegelikuses elas uue riigi piirides hulk eri rahvaid, keeli ja kultuure, mille kattuvus tekkinud riigi piiridega ei olnud kuigi suur. See põhjustas omakorda ebastabiilsust, sh riigipööride ja nende katseid, ning uued valitsused käitusid sageli ÜRO käitumisnormide ja aluspõhimõtete vastaselt. Aafrika haprad riigid on kasutanud suveräänsust kaitsekilbina sise- ja välisjõudude vastu, kes soovisid riigi siseasjades muutusi esile kutsuda (Jackson, Rosberg 1982: 13).

4. SUVERÄÄNSUS ÜRO KONTEKSTIS

Suveräänsus väljendub ÜRO süsteemis kahe põhiomaduse kaudu, mis esiti tunduvad olevat üksteisega vastuolus.

Ühest küljest avaldub ÜRO-s selgelt liikmesriikidevaheline suveräänsus, mis sõnastab riikide vormilise võrdsuse rahvusvahelise õiguse subjektidena. Vastav põhimõte on sõnastatud ÜRO harta artikli 2 lõikes 1: „Organisatsioon põhineb liikmesriikide suveräänsuse võrdsuse põhimõttel“ (Ühinenud rahvaste organisatsiooni..., 1991). Seda on edasi arendatud 1970. aasta peaassamblee deklaratsioonis, mis käsitleb riikidevahelisi sõbralike suhete ja koostöö põhimõtteid ning nimetab riikide võrdsuse kohta järgnevad põhimõtted:

- Kõik liikmesriigid on seaduse ees võrdsed.
- Kõikidel liikmesriikidel on täieliku suveräänsusega kaasnevad õigused.
- Kõik liikmesriigid peavad teiste riikide isikupära austama.
- Liikmesriikide territoriaalne terviklikkus ja poliitiline sõltumatus on vääramatud.
- Igal liikmesriigil on õigus teha vabalt ja oma äranägemise järgi poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi valikuid.
- Iga liikmesriigi kohustus on täielikult ja heas tahtes täita omale võetud rahvusvahelisi kohustusi ning elada rahumeelselt koos teiste riikidega.

Teisest küljest on aga ÜRO-d peetud „organiseeritud silmakirjalikkuse“ (Krasner 1999) ja „legaliseeritud hegemoonia“ (Inocencio 2014: 38) väljenduseks. Selle arusaama kohaselt kinnistavad rahvusvahelised organisatsioonid *de facto* eksisteerivaid sisulisi võimuvahetekordi ja kehtestavad rahvusvahelisel areenil hierarhia, kus mõned riigid on teistest võrdsemad. Eriti selgelt avaldub see viie vetoõigust omava ÜRO Julgeolekunõukogu alalise liikme (USA, Prantsusmaa, Suurbritannia, Hiina ja Venemaa) rollis organisatsiooni töös, kajastades 1945. aasta

suurvõimude võimuvahekorda. Julgeolekunõukogu ainupädevuses on näiteks rakendada kohustusi ja sundmeetmeid mõne riigi suhtes selgete tagajärgedega suveräänsusele (nt majandussanktsioonid).

See on viinud olukorrani, mida Reisman (1993) nimetab ÜRO põhiseaduslikuks kriisiks: väiksemad riigid sooviksid julgeolekunõukogu tegevuse üle suuremat kontrolli, julgeolekunõukogu alalised liikmed ei soovi aga enda võimu piirata. Nii on rahvusvahelise süsteemi tegelikud hegemoonid tekitanud olukorra, kus võimaluse korral tegutsetakse küll ühiselt ja tsiteeritakse alusdokumentides sätestatud põhimõtteid, kuid kui vaja, lähtutakse iseenda kitsastest huvidest (Thomson 1995: 229). Kõiki liikmesriike võrdsuse printsiibil esindava peaassamblee võim on julgeolekunõukogu poolt piiratud ja seeläbi seisab liikmesriikide suveräänsus erinevatel alustel.

Kirjanduses ollakse eri meelt ka selles, milline on ÜRO üldine roll rahvusvahelisel tähenduskaardil. Ehkki mõned teadlased (Fassbender) peavad 1945. aasta ÜRO hartat rahvusvahelise kogukonna põhiseaduseks, räägivad realistid anarhisest süsteemist, kus iga riik üritab oma julgeolekuhuve maksma panna ja ÜRO on selles üks vahend. Teatud mõttes näeme mõlemat: ÜRO kujundab alusreeglid (metareeglid), mille liikmesriikide suhtlus põhineb, sh liikmesuse reeglid, käitumisreeglid ja uute reeglite loomise reeglid (Inocencio 2014: 77). Samas on ÜRO olemus ja roll ajas muutunud.

Muutust kajastab Georg Sorenseni käsitus (2004: 103–116), kus suveräänsuse mõiste on jaotatud kihtideks. Neist esimesse – suveräänsuse põhiseaduslikku tuuma – kuuluvad põhimõtted, mille kohaselt on riik iseseisev ja võrdne teiste suveräänsete riikidega, riikidel puudub teise riigi territooriumil poliitiline võim, riigid tunnustavad üksteist rahvusvahelise riikide kogukonna täieõiguslike ja võrdsete liikmetena ning igas riigis on üks ja sama riigivõim, kes otsustab nii sise- kui ka välisasjade üle.

Suveräänsuse teine kiht – regulatiivsed reeglid – sätestab riikide pere liikmesuse korra ja tingimused. Regulatiivsed reeglid vastavad küsimusele, mis on suveräänsus ning mis õigusi ja kohustusi see endaga kaasa toob. Teine kiht sisaldab suuresti rahvusvahelist õigust ja selle kohaldamise praktikast. Sorensen toob sisse paralleeli mänguga: kui õiguslik tuum paneb paika, mille üle mängitakse, siis regulatiivsed reeglid määravad selle, kes saavad mängida ja kuidas mängijad üksteist kohtlema peavad. Siia kuuluvad näiteks interventsiooni käsitlevad reeglid ning põhimõtted, nagu kokkulepetest kinnipidamine (*pacta sunt servanda*) ja vastastikkus (*reciprocity*).

Kolmas kiht, suveräänsuse tegelik sisu kätkeb Sorenseni kohaselt riikide suutlikkust omistatud õigusi ja kohustusi ka ellu viia. Eriti kontrastne on see nn arenguriikide näitel, kus on selge vastuolu formaalse (kahe esimese kihi) ning tegeliku (kolmanda kihi) sõltumatuse vahel. Sorenseni hinnangul on esimene kiht suuresti samaks jäänud, ent teine ja kolmas kiht on üleilmastumise ning sellega seotud arengusuundade tõttu muutunud, nagu kajastab järgnev tabel.

	Moderne käsitlus	Postmoderne käsitlus
Suveräänsuse õiguslik tuum	Põhiseaduslik iseseisvus	Põhiseaduslik iseseisvus
Suveräänsuse regulatiivsed reeglid	Mittesekkumise põhimõte	Reguleeritud sekkumise põhimõte
Suveräänsuse tegelik sisu	Riigid toimivad oma piiridest lähtudes, minimeerides üleilmastumise poliitilist, majanduslikku ja kultuurilist mõju	Riigid osalevad üleilmastumisprotsessides, sh rahvusvahelistes organisatsioonides, ja lõikavad neist kasu. Esile kerkivad mitmetasandiline valitsetus, hargmaised võrgustikud ja kogukonnad

Tabel 3. Sorenseni suveräänsuskihid. Allikas: Sorensen 2004: 115, autorite täiendatud

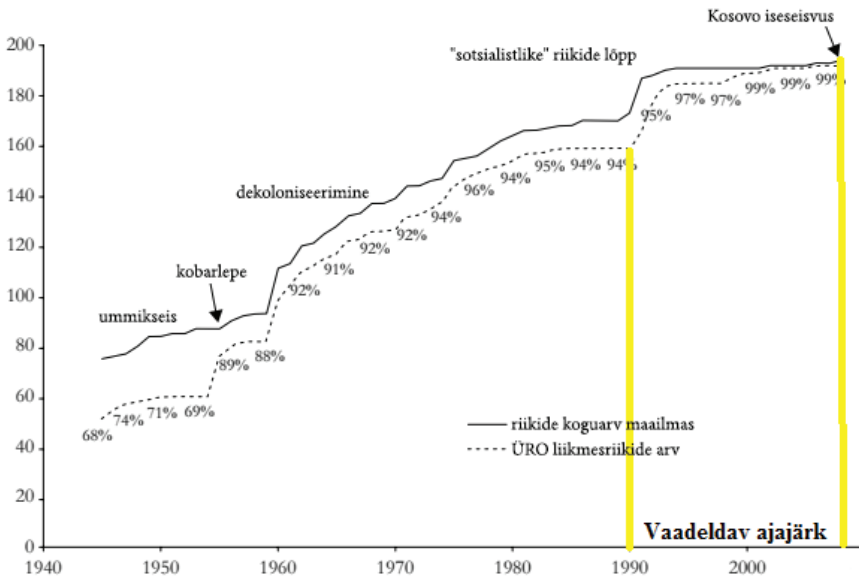
Sorenseni käsitlust on võimalik kanda üle ÜRO konteksti, hindamaks, kumba mängu liikmesriigid eelistavad ning milliseid võtteid on kasutatud positsiooni õigustamiseks. Seisukohtade üldistamisel saab laiema pildi sellest, kuidas organisatsiooni liikmed suveräänsuse „reegleid“ või omadusi mõtestavad ning mil moel see ajas muutub. Reeglite kehtestamine rahvusvahelise organisatsiooni liikmetele piirab juba iseenesest riikide suveräänsust, kuna riigid loovutavad või delegeerivad liitumise kaudu lõike oma suveräänsusest, mis varem, modernses mängus, kuulusid täielikult üksnes riikidele endile.

Suveräänsuse loovutamise (või optimistlikumalt ühise teostamise, *pooling*) põhjus on pragmaatiline: kuna liikmesusest saadavat kasu peetakse kokkuvõttes liikmesusest loobumise kahjust suuremaks, aktsepteerivad riigid sellist vahetuskaupa (Inocencio 2014: 80). Riigi suveräänsuse delegerimine rahvusvahelisele organisatsioonile toob ideaalis kaasa otsused, mis loovad sünergia ja suuremat kogukasu kui riikide huvide väljendamine kahepoolse suhtluse kaudu või muul viisil (Inocencio 2014: 86).

ÜRO universaalsus ehk kõikehõlmavus on voores, mille üle organisatsioon ise uhkust tunneb ning mida liikmesriigid on alates ÜRO algusaegadest ka rõhutanud (nt juba 1955. aastal, Grant 2009: 78), algul sihi ja hiljem saavutusena. Ka ÜRO loomisel oli kõigi maailma riikide hõlmamine üks läbirääkijate vaimusilmas kujutletud sihte, ehkki seda ÜRO hartasse otse sisse ei kirjutatud (Cohen 1961: 1170). Taustaks olid tasakaalu otsimine ÜRO efektiivse toimimise ja võimalikult laia esindatuse vahel ning külma sõja vastasseisud. Siiski viidati universaalsusele juba 1966–1969 aset leidnud 8 riigi (Barbados, Botswana, Guyana, Lesotho, Jeemen, Ekvatoriaal-Guinea, Mauritius, Svaasimaa) liitumise aruteludes peaaegu 70 korda. Tänapäevaks on vaekaus ÜRO-s nihkunud tugevalt universaalsuse poole (Grant 2009: 186).

Tõelist kõikehõlmavust on ÜRO hakanud saavutama alles viimastel aastakümnetel, mil ÜRO-väliste riikide osakaal on vähenenud 1-2 protsendile riikide koguarvust. ÜRO universaalsuse arengut ÜRO ajaloos kajastab tabel 4.

Positiivsemas käsitluses esindab ÜRO tänapäeval laias plaanis maailma riikide kogukonna ühiseid huve: muidu ei oleks riigid end selle organisatsiooniga vabahtlikult sidunud (Cohen 1961: 1128).

Joonis 1. ÜROga liitunud riikide osakaal kõigest. Allikas: Grant 2009: 250, autorite täiendatud

Küll on ÜRO jaoks ilmselgelt probleemne end iseseisvaks kuulutanud, ent eri põhjustel laiema rahvusvahelise tunnustusega riikide (sageli sõltlasriikide) käsitlemine. Siia kuuluvad näiteks Palestiina, Põhja-Küpros, Kosovo, Abhaasia ja Transnistria, aga ka suutlikumad riigid, nagu Somaalimaa ja Taiwan. Külmutatud konfliktid või muud olukorrad, kus kõigile osalistele vastuvõetavat lahendust ei paista, on viinud selliste riikide väga piiratud tunnustamiseni ning ÜRO liikmeks pürgimine on erimeelsuste tõttu peaaegu võimatu. Universaalsusele rõhumine on siin argument kaasamiseks, vastuväited lähtuvad Montevideo konventsioonist. Näiteks lükati ÜRO tavapärase protsessi käigus Palestiina avaldus tagasi eeskätt ebapiisava kontrolli tõttu oma maa-ala üle (Report of the Committee..., 2011).

Suveräänsust mõtestavad reeglid on aja jooksul arenenud nii ÜRO sees kui ka laiemalt. Inocencio (2014) hinnangul võib seda käsitleda suveräänsuse pluraliseerumisenä. Nii on ÜRO võtnud endale aastakümnete kestel lisakohustusi ja -ülesandeid, mida võib käsitleda klassikalise suveräänsuse riivamisena, Sorenseni võtmes postmodernsesse suveräänsusmängu siirdumisenä või althusiusliku koolkonna esilekerkimisenä.

Eriti jämeda suveräänsuse rikkumisenä võib mõista humanitaarinterventsioonide aluseks oleva kaitsekohustuse (*Responsibility to Protect, R2P*) põhimõtte teket ja arengut ÜRO-s alates 1990ndate keskpaigast. Lihtsustatult näeb kaitsekohustus

ette, et juhul, kui riik ise oma kodanikke ei kaitse, on teiste riikide ja riigiüleste kehamite kohus sekkuda ning mitte pidada suveräänsuse printsiipi üliluslikuks. Inimõiguste nimel sekkumine on aga katsumusterohke (Cohen 2012: 256-257, Chandler 2010), kuna see rikub rahvaste enesemääramisõigust ja ÜRO hartas sätestatud põhimõtteid. Samalaadsete arengusuundadena võib tuua Rahvusvahelise Kriminaalkohtu (*International Criminal Court*, formaalselt iseseisev, funktsionaalselt aga ÜRO Julgeolekunõukoguga seotud) ja Rahvusvahelise Kohtu (*International Court of Justice*) tekke, mis mõlemad riivavad riigi kohtuvõimu üliluslikkuse ja seeläbi sisesuveräänsuse põhimõtet ning bodiniliku suveräänsuskäsitluse aluseid.

Coheni (2012: 322) hinnangul on ÜRO Julgeolekunõukogu oma volitusi ületanud, olles ÜRO hartalt võimu anastanud. Seda aitaks lahendada alternatiivse riikideülese kehami loomine, mis tooks riigid tagasi tõelise rahvusvahelise võrdsuse juurde. Sama pakub Reisman (1993), kelle hinnangul peaks peassamblee üritama julgeolekunõukogu kasuks nihkunud võimuvahekorda rohkem enda kasuks pöörata. Aeg-ajalt on ÜRO liikmesriigid seda ka püüdnud teha, nt esitasid viimatised peasekretäri kandidaadid esimest korda oma platvormi avalikult ja ÜRO Peassamblee ees. Need katsed on jäänud suuresti sümboolseks julgeolekunõukogu vetoõiguslike riikide vastuseisu tõttu.

ÜRO pädevuse radikaalsema laiendamise eest kõneleb Held (1995: 85–89), kes põhjendab seda sooviga vältida Rahvasteliidu läbikukkumisi ja tuua ÜRO reaalse võimu teostamisele lähemale. Vajadus kohandada valitsemine üleilmastumismvajadustega sobivaks muudab ÜRO hartal põhineva maailmakorra loogiliseks lõppsihiks kosmopoliitse maailmakorra, kus iga inimene on rahvusvahelise õiguse subjekt ning riigid on hargmaiste ja rahvusvaheliste organisatsioonide kõrval samaväärsed subjektid. Konstitutsioonilis-normatiivsest seisukohast on kehtiv ÜRO harta kui ÜRO põhiseadus läbi kukkunud, mistõttu on vaja seda üleilmse valitsetuse nimel tugevdada. See oleks kasuks nii riikidele kui ka rahvusvahelistele valitsetusorganisatsioonidele (*GGI, Global Governance Institutions*) ja legitimeeriks mõlemaid (Cohen 2012: 322).

Krasneri hinnangul rikutakse suveräänsuse põhimõtet ÜRO arenil pidevalt; suurriigid juhivad privilegeeritud positsioonis kitsastest riiklikest huvidest, mitte riigiülestest, rahvusvahelise üldsuse ühishuve edendavatest põhimõtetest (Krasner 1999). Kitsendades seda üksnes liitumisprotsessile, leiab siia näiteid ajaloost, nt kokkulepe Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu vahel, mis tõi Valgevene ja Ukrainale – tollal selgelt NSVL-i osadele – kaasa liikmesuse ja hääleõiguse ÜRO-s. USA kaalutluses olid kaks lisahäält peassambleel võrreldes vetoõigusega julgeolekunõukogus vähese väärtusega (Cohen 1961: 1132). Sama saab öelda Filipiinide, Liibanoni ja Süüria liitumise kohta, kes olid tollal vastavalt USA ja Prantsusmaa *de facto* kontrolli all (Chen 1993: 43).

Probleemne on olnud ka ÜRO hartas toodud enesemääramisõiguse põhimõtte sisustamine, kus on otsitud tasakaalu rahvaste vaba sooviavalduse julgustamise ja olemasolevate riikide suveräänsuse vahel. Enesemääramisõiguse põhimõtet

on aeg-ajalt (nt 1970 peassamblee deklaratsioonis ja 1993 Viini deklaratsioonis) üritatud täpsustada, ent selle tõlgendamine on alati olnud erinev. Kirgis (1994) on tõlgenduse astmeid nimetanud enesemääramisõiguse eri nägudeks, mis ulatuvad üldtunnustatuist (nt koloniaalvõimu ebaõiglus) eraldumiste, liitumiste ja sõltuvussuheteni. Enesemääramisõiguse tunnustamine sõltub siin sellest, kui esinduslik on riigi valitsus kõigi riigi elanike huvide esindamisel.

Arusaam suveräänsusest kui ÜRO-sse vastuvõtmise tingimusest on ajas muutunud. Nii Cohen (1961) kui ka Chen (1993) on leidnud, et ehkki ÜRO organite tegevus on suuresti vastanud alusdokumentides sätestatud põhimõtetele, on seda mõjutanud õigusraamistikku jäetud ruum poliitilisteks kaalutlusteks ja hegemonia elluviimiseks. See realiseerub eeskätt julgeolekunõukogu alaliste liikmete ja nende kaalutusõiguse kaudu, kas riikide vastuvõtmist soovitada või mitte (veto). Vastav põhimõte on sõnastatud ÜRO harta artikli 4 lõikes 2: „Iga sellise riigi vastuvõtmine organisatsiooni liikmeks toimub peassamblee otsusega julgeolekunõukogu soovitusel.“ (Ühinenud rahvaste organisatsiooni..., 1991)

Peassambleel ei ole võimalik otsustada võtta riik ÜRO liikmeks ilma julgeolekunõukogu soovituseta (Rahvusvaheline Kohus 1950). Niisamuti on Rahvusvaheline Kohus otsustanud (Rahvusvaheline Kohus 1948), et liikmeks pürgija üle otsustamisel ei tohiks ükski riik lähtuda muudest kaalutlustest või tingimustest kui vastavusest ÜRO harta artikli 4 lõikele 1: „Organisatsiooni liikmeks võib astuda iga rahuarmastav riik, kes võtab endale käesolevas põhikirjas sätestatud kohustused ja kes organisatsiooni arvates on võimeline ja soovib neid kohustusi täita.“ (Ühinenud rahvaste organisatsiooni..., 1991)

Siiski rakendati kohtu otsust praktikas vähe. Chen (1993: 45) viitab, et juba ÜRO rajamisel 1945. aastal kalduti Montevideo määratlusest kõrvale. ÜRO algusaastate võimümänge ja püüdlusi tasakaalustada kõikehõlmavuse ideaali poliitilise reaalsusega on rahvusvahelis-õiguslikust seisukohast kirjeldanud Leo Gross (1956). Gross kirjeldab ka 1955. aasta vastuolulist kompromissi (*package deal*), millega võeti organisatsiooni ühe liitotsuse tulemusel vastu 16 riiki. Granti (2009: 145) hinnangul oli see viimane kord, mil liikmesriigid ÜRO harta artikli 4 lõiget 1 ka sisuliselt arvesse võtsid ja endi kaalutusvõimet kitsendavaks pidasid. Hääletuskäitumise analüüs näitab, et hartas sõnastatud säte on külma sõja poliitiliste sunduste tõukel suuresti tähelepanuta jäetud (Grant 2009: 191–198). Universaalsuse põhimõtet on pärast 1955. aasta kompromissi aga suuresti au sees hoitud (Grant 2009: 244).

ÜRO põhikirjas sätestatud formaalne õigus anda hinnang kandidaatriikide suveräänsuse kohta ning selle tegelik otsustamine on sümbioosis: ühest küljest legitimeerib formaalne õigus riike ÜRO liikmeks võtta ükskõik millistel kaalutlustel tehtud otsus, teisest küljest annab tehtud otsus formaalsele õigusele tegeliku sisu (Chen 1993: 42). Cheni argumenti ning ÜRO alusdokumentide jäetud kaalutlusruumi tõttu on ÜRO organite ja liikmesriikide otsuseid raske õiguslikult kritiseerida. Samas näitab see, et riigi vastuvõtmise arutelu on arvestatav argumenteerimisruum ning argumentid ja otsustavad kaalutlused võivad ajas muutuda.

5. RIIKLUS JA SUVERÄÄNSUS ÜRO LIITUMISPROTSESSIS

ÜRO harta artiklites 3 ja 4 on sätestatud, et ÜRO liikmeskonna moodustavad riigid (*states*). Kandidaatriigi liikmeksvõtu aluseks on artikli 4 lõike 1 kohaselt liikmesriikide hinnang, et tegu on rahumeelse (*peace-loving*) riigiga, kes on võimeline kandma hartas sisalduvaid kohustusi. Riigi tunnuseid ei ole täpsemalt määratletud üheski ÜRO alusdokumendis, ka puuduvad ÜRO dokumentides otsesed viited peatükis 1.2 kirjeldatud Montevideo konventsioonile. See tekitas palju segadust ÜRO algusaastatel, mil puudus vastav praktika (Grant 2009: 43–45).

Üksikasjalike pidepunktide puudumine kandidaatriikide hindamisel on tõstatanud küsimuse, kas liikmesriigid ikka järgivad neid suhteliselt üldisi juhiseid või põhineb tunnustuse andmine puhtalt (reaal)poliitilistel kaalutlustel. Cohen (1961) leidis, et aastail 1945–1961 ÜRO praktika laias laastus järgis Montevideo konventsiooni. Erandeid siiski leidis: Nõukogude Liit vetostas Kuveidi vastuvõtmise aastal 1961, kui Iraagi esindaja seadis arutelul julgeolekunõukogus küsimärgi alla püsiva rahvastiku olemasolu (Chen 1993: 29). Iisraeli liikmesuse arutelul vaieldi selgelt piiritletud maa-ala üle territoriaalvaidluste tingimustes, Kongo, Andorra ja Monaco puhul oli küsimärgi all riigi toimiva valitsuse võimutäiuse olemasolu. Vaidlused ei saanud mõnikord lõppu ka siis, kui riik liitus, näiteks säilitasid Hispaania ja Prantsusmaa Andorra liitumise järel õiguse määrata kaks neljast Andorra põhiseaduskohtu liikmest (Krasner 1999: 16). Kõige keerulisem on ÜRO praktikas olnud aga Montevideo konventsiooni neljanda tingimuse, välissuveräänsust näitava sõltumatuse hindamine. See on esile kerkinud sõltlasriikide (*dependent states*, Cohen 1961: 1138) puhul, kelle suveräänsust on piiranud kolmas riik. Piiri tõmbamine tavapärase rahvusvahelise koostöö ja tegeliku sõltumatuse loovutamise vahel on keeruline. See on olnud küsimärgi all nii Vietnami, Lõuna- ja Põhja-Korea kui ka Mongoolia puhul, eriti kui riikidel on kaitse- või majanduskoostöö kokkulepped teiste riikide, näiteks endiste koloniaalisandatega.

Chen (1993: 26) on välja toonud, et liikmesriigid on uute riikide liikmeksvõtu praktikas riiklust nii laialivalguvalt hinnanud, et riigist on saanud metafüüsiline termin. Näiteks on dekoloniseerimisprotsess viinud olukorrani, kus harta artikli 4 rakendamine on ÜRO püüdlustes universaalsuse poole puhtformaalne. Ajaloost on teada ÜRO Peaassamblee katse seadustada kord, kus enesemääramisõiguse põhimõtte ellu viinud endised asumaad saaksid pärast iseseisvusdeklaratsiooni ÜRO liikmesuse automaatselt ning ilma vastavate arutelude ja hääletuseta ÜRO eri kehamites (Chen 1993: 37–39). Ehkki selleni ei jõutud, võib koloniaalsüsteemile järgnenud eestkostesüsteemi (*International Trusteeship System*) puhul näha vastuvõtmisprotsessis riiveid tavakorra suhtes.

Nii omistati dekoloniseerimise käigus iseseisvunud riikidele tunnustamise kaudu kiirelt välissuveräänsus, tähelepanuta jäeti aga sise- ja rahvasuveräänsus. See viis olukorrani, kus nende riikide (poolriikide, Jackson 1990, või habraste riikide, Brock jt 2012) valitsemisvõimetus sai ajapikku ilmselgeks ning põhjustas raskematel juhtudel interventsiooni (nt Somaalias ja Haitil, Makinda 1998: 6–8). Tänapäeval

ei suuda mitu ÜRO liiget, nagu Somaalia ja Liibüa, tegelikult riigina toimida: valitsusel puudub kontroll suure osa maa-ala üle; alati pole ka selge, missugune valitsus üldse legitiimne on. See õonestab riikide suveräänsuse võrdsuse põhimõtte tõsiselt võetavust, sest osa riike ei suuda oma rolli praktiliselt välja kanda.

Reisman (1993) tõi välja, et olukord külma sõja ajal, kus Saksa DV liitumisavaldus jäeti pikalt rahuldamata ja samal ajal tervitati ÜRO liikmetena riike, nagu Lesotho, Guyana ja Barbados, oli Montevideo tingimusi objektiivselt hinnates kummaline. Võimaliku seletusena pakub Chen (1993) nn jaotatud riikide raamistikku, mille alusel külma sõja jooksul konflikti eri pooltel asunud riikide liikmesusavaldused külmutati kuni terviklahenduse leidmiseni (lisaks Ida- ja Lääne-Saksamaale veel nt Lõuna- ja Põhja-Korea). Viite selle põhimõtte rakendamisele võib leida Lõuna- ja Põhja-Korea liitumist heaks kiitva ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonist, mis mainib mõlema riigi üheaegse vastuvõtmise olulisust (ÜRO Julgeolekunõukogu 1991). Ka Makinda (1998: 4) rõhutab, et külma sõda halvas ÜRO tegevuse piirkondades, kus suurriikidel olid vastanduvad huvid. Seetõttu keskendus organisatsioon oma tegevuses sel ajal pigem muudele maailmajagudele.

Eraldi kategooria moodustavad kääbus- ehk mikroriigid (*diminutive states*, Cohen 1961). Cohen (1961: 1148-49) küsib, kas ja mil määral on riikidel, nagu Andorra, Liechtenstein või San Marino, võime kanda suveräänsuse ja riikluse õigusi ning kohustusi, eriti juhtudel, kui riiki esindab välissuhetes teine, tugevam riik vastavalt nendevahelisele lepingule. Küsimärgi all on eeskätt sõltumatus ja võime ajada iseseisvat välispoliitikat, aga mõnel juhul ka territooriumi püsimine kliimamuutuste ning hargmaiste ettevõtete ja kolmandate riikide tegevuse valguses. ÜRO kontekstis kerkis küsimus näiteks seoses Maldiivide liitumisega 1965 (Grant 2009: 60, vt ka Ross 2013).

ÜRO-sse vastuvõttu arutades on suveräänsusega seotud probleeme leidunud ka hiljem, näiteks Kuveidi-Iraagi piiritüli enne Kuveidi liitumist aastal 1963 ning Guatemala-Suurbritannia vastuseis Belize'i iseseisvumisele aastal 1981. Samuti võib olemasolev liikmesriik territoriaalsete või muude erimeelsuste korral esitada kandidaatriikidele pretensioone (näiteks Makedoonia-Kreeka või Liechtensteini-Tšehhoslovakkia juhtumid), mis ei järgi ÜRO kehtestatud liikmeks võtu tingimusi ja põhimõtteid kitsas tähenduses (Crawford 2006: 49).

Mõned autorid (nt Krasner 1999) on seetõttu väitnud, et ÜRO liikmesriigid hindavad liitujate riiklust ja suveräänsust poliitiliselt ega põhista seda ei Montevideo konventsiooni ega muude objektiivsete kaalutlustega. Samas pole aga seetõttu kohe tegu formaalsete kriteeriumite kehtivuse kaotamisega, vaid otsuse tegemiseks vajaliku tõlgendusruumi loomisega, eriti mis puudutab riikide tegelikku sõltumatus (Cohen 1961: 1168-1169).

Empiirilisel kõige väärtuslikum materjal oleks ÜRO Julgeolekunõukogu vastuvõttudega tegeleva alakomitee (*United Nations Security Council Committee on the Admission of New Members*) stenogrammide või sõnavõtude, kuna just seal on arutelu kandidaatide riikluse ja suveräänsuse elementide üle kõige sisulisem.

Paraku ei ole selle komitee sisearutelude protokollid avalikud ega kättesaadavad, avaldatud otsused sisaldavad tavaliselt ainult faktilisi soovitusi, avamata otsuse tagamaid. Küll on suveräänsuse käsitlemist võimalik uurida ÜRO Peaassambleel riikide liitumise hetkel tehtud sõnavõtude põhjal, võimaldades selgitada, milliseid argumente on esitatud erineva tausta ja ajalooga liikmeks võetud riikide suveräänsusele hinnangu andmisel.

6. METOODIKA

Eelnevast nähtub, et suveräänsuse käsitlus ÜRO kontekstis on ajas arenenud. Nii on otstarbekas uurida ka nüüdisaega, läheneda kvalitatiivselt ning analüüsida peaassamblee sõnavõtte selle kohta, kuidas eri riikide suveräänsust nende vastuvõtmise ajahetkel ja kontekstis mõtestatakse. Kaardistame järgnevalt, kuidas riikide suveräänsusparameetreid sõnastati, ning mõtestame, milliseid tahke riikide suveräänsusest valitud ajajärgul oluliseks peeti.

Andmete valik põhines eelkõige kättesaadavusel. ÜRO Peaassambleel esitatud seisukohtade stenogrammide on elektrooniliselt ÜRO raamatukogu võrgulehelt hõlpsasti kättesaadavad ja töödeldavad alates 1990. aastal organisatsiooniga ühinenud Namiibia liitumisest, selle järel on ÜRO-ga kuni 2020. aastani liitunud veel 37 riiki. Tegu on sihiteadliku valimiga ja uuritavad objektid on 38 liitumist aastatel 1990–2020. Valimi moodustanud riikide nimekiri koos liitumiskuupäevaga on esitatud tabelis 4.

Riik	ÜRO liikmeksvõtu kuupäev	Riik	ÜRO liikmeksvõtu kuupäev
Lõuna-Sudaan	14.07.2011	Gruusia	31.07.1992
Montenegro	28.06.2006	Armeenia	02.03.1992
Ida-Timor	27.09.2002	Aserbaidžaan	02.03.1992
Šveits	10.09.2002	Kasahstan	02.03.1992
Serbia	01.11.2000	Kõrgõzstan	02.03.1992
Tuvalu	05.09.2000	Moldova	02.03.1992
Kiribati	14.09.1999	San Marino	02.03.1992
Nauru	14.09.1999	Tadžikistan	02.03.1992
Tonga	14.09.1999	Türkmenistan	02.03.1992
Palau	15.12.1994	Usbekistan	02.03.1992
Andorra	28.07.1993	Eesti	17.09.1991
Eritrea	28.05.1993	Põhja-Korea	17.09.1991
Monaco	28.05.1993	Lõuna-Korea	17.09.1991
Bosnia ja Hertsegoviina	22.05.1993	Läti	17.09.1991

Riik	ÜRO liikmeksvõtu kuupäev	Riik	ÜRO liikmeksvõtu kuupäev
Horvaatia	22.05.1993	Leedu	17.09.1991
Sloveenia	22.05.1993	Marshalli saared	17.09.1991
Põhja-Makedoonia	08.04.1993	Mikroneesia	17.09.1991
Tšehhia	19.01.1993	Liechtenstein	18.09.1990
Slovakkia	19.01.1993	Namiibia	23.04.1990

Tabel 4. ÜRO-ga liitunud riigid 1990–2020. Allikas: autorid

Ajaraami õigustuseks on lisaks andmete kättesaadavusele ka laiema hulga eri taustaga riikide hõlmamine. Sellesse mahuvad Nõukogude Liidu lagunemise järel taasiseseisvunud või tekkinud riigid, nagu Balti ja Kesk-Aasia riigid, liitriigi lagunemise tulemusel tekkinud riigid, nagu Põhja-Makedoonia, Tšehhia, Slovakkia ning Lõuna-Sudaan, dekoloniseerimisprotsessi tulemusena iseseisvunud riigid, nagu Namiibia ja Eritrea, mikroriigid, nagu Marshalli saared, San Marino, ning ka liitumise hetkeks pika omariikluse ajalooga riigid, nagu Šveits või Lõuna-Korea. Valimi mitmekesisus võimaldab läheneda suveräänsuse mõtestamisel laiapindsetl ning arvestades riigi- ja ajapõhiseid iseärasusi ning vaatenurki.

Andmeteks on ÜRO istungite elektroonilised stenogrammid, mis olid kättesaadavad ÜRO raamatukogu veebilehelt otsingu tulemusena. Täpsemalt otsiti riikide liitumise kuupäeva põhjal välja ÜRO Peaassamblee vastava otsuse teinud istungjärgu stenogramm ja seejärel sõeluti välja stenogrammide need osad, mis käsitlesid uute liikmesriikide liitumise arutelusid.

ÜRO praktika kohaselt võtavad peaassambleel uusi liikmesriike vastu võttes ja tervitades sõna regionaalsete rühmade esindajad (tänapäeval on nendeks Ida-Euroopa, Aasia ja Vaikse ookeani, Lääne-Euroopa ja muude riikide, Ladina-Ameerika ja Kariibi mere riikide ning Aafrika riikide grupid), asukohariigi USA esindaja ning seejärel liituva riigi esindaja (tavaliselt riigipea või ministri tasemel). Nendele lisandub mõnikord konkreetse liitumise kohta erihuvi tundva liikmesriigi (nt Makedoonia puhul Kreeka) või muu kehami (nt Namiibia puhul sellega tegelenud ÜRO keham, Ida-Timori puhul ÜRO-sisene portugali keelse riikide grupp jms) esindaja või ka ÜRO Peaassamblee eesistuja sõnavõtt. Riikide esindajate sõnavõttude kajastavad nii riigi enda seisukohti suveräänsuse käsitlemisel kui ka teavet teiste osaliste kujutlustest.

Andmete kogumiseks on kasutatud sisu kodeerimist, mis tähendas analüüsi jaoks eeldatavasti tähenduslike lauseosade ja sõnade märgistamist vastavalt eelmistes peatükkides välja toodud suveräänsuse tüpoloogiatele (või ka väljapoole seda, nagu tulemustest nähtub). Tulemused kanti üle andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel 2013, tuues välja kõneleja nime ja rolli, esitatud seisukoha ning kategoriseerides need esile toodud suveräänsustahu järgi. Kodeerimise tulemusel

tekkis 423 kategoriseeritavat ühikut. Põhistatud teooria näeb ette andmekogumise ja -analüüsi tihedat põimitust, nii toimusid mõlemad protsessid käsikäes ja rööbiti.

Kuna uuring on avastusliku iseloomuga, valiti uurimisstrateegiaks põhistatud teooria (*grounded theory*). Teooriat saab selle meetodi abil empiirilistest andmetest tuletada ja andmetega paralleelselt konstrueerida, mis võimaldab teatud paindlikkust ning keskteed induktiivse ja deduktiivse loogika vahel. Rõhutatud on konteksti ning nähtuste ja järelduste seotust. Põhistatud teooria peamiseks uuenduseks oli teooria edasiarendamise tähtsustamine uurimistöö käigus. Teooria kujunemist toetavad eelkirjeldatud suveräänsustahud, mis pakuvad ühe komplekti võimalikke parameetreid. Nii ei ole tekkiv teooria mitte otsene teoreetiliste raamistike tulettis, vaid tekib andmeid „kuulates“ (Strauss, Corbin 1998: 66). ÜRO suveräänsusdiskursuse hindamisel on eesmärgiks empiirilisel materjalil põhinev süžee või juhtkäsitlus (*core concept*), mis võimaldaks kokku siduda andmetele põhistatud kategooriad.

Põhistatud teooria süstemaatilist suunda esindava Straussi ja Corbini (1998) käsitluse keskmes on kolmetasandiline kodeerimine, mis pakub süžee väljapeilimiseks protsessi, milles on põimunud andmekogumine ja -analüüs. Nende hinnangul võib kategooriate eelnev määratlemine varjutada andmeanalüüsi käigus tehtavat tööd (Strauss, Corbin 1998: 114). Siinses uurimuses on kategooriate teatud piirini määratlemine vajalik, et suveräänsust kui küllalt laialivalguvat mõistet raamistada. See ei tähenda, et alamkategooriad või juhtmotiiv oleks teoreetilise lähenemise poolt ette kirjutatud, küll on taotluseks, et andmeanalüüsi lõpuks ei tekiks tuletatud teooria täiendamisel uute andmetega enam uut teadmist. Sellel hetkel võib teooria Straussi ja Corbini käsitluses lugeda „põhistatuks“. Tulevasi uurimusi arvestades võiks see tähendada, et kui ÜRO-ga liituks uus riik, paigutuksid sõnavõttudes esitatud seisukohad uurimisküsimustele vastamisel siinse artikli jaotustesse.

Esimeses, avatud kodeerimise järgus oli eesmärgiks uue teadmise saamine uurimisküsimuses püstitatu kohta, millele järgnes kõigi suveräänsust puudutavate ja selgesti eristuvate kategooriate kaardistamine. Nii tekkis ülevaade suveräänsuse eri tahkude mõtestamisest sõnavõttudes ning sisu esinemise sagedusest esinejate ja käsitletavate riikide lõikes. Uurimisküsimuses püstitatu on mõtestatud küll vastavalt teoreetilisele lähenemisele, aga samas säilitades vabaduse seda empiirilise materjali alusel ümber sõnastada, mis aitab vältida erapoolikust ja eelarvamusi (Strauss, Corbin 1990).

Teises, teljelise kategoriseerimise järgus oli põhieesmärk leida põhjuslikke ja sündmuslikke seoseid eri kategooriate vahel ning kitsendada nende hulka ja määratlust. Samuti nägi analüüsimeetod ette võimalust liikuda kategooriatelt tagasi andmetele ning testida kategooriate õigsust ja sobivust uute andmete peal. Selle tulemusena osutus kohati vajalikuks korrigeerida kategooriate piire, nimetusi või hulka. Samuti oli teise järgu eesmärk luua alamkategooriad andmetest tulenevate omaduste ja mõõdete põhjal (Strauss, Corbin 1998: 124).

Kolmandas, selektiivse kodeerimise järgus oli peamine eesmärk välja sõeluda juhtkäsitus või põhisüžee, mida pidepunktina kasutades paigutuksid teised kategooriad alajaotustena ning mis vastaks lühidalt ja konkreetsemalt ka püstitatud uurimisküsimustele.

Käsitus kujuneb põhistatud teooria meetodil empiirilist materjali mõtestades ja tõlgendades. Seaduspärade ning seoste otsimine annab võimaluse teatud kategooriaid kaotada, ühte liita või uusi kategooriaid luua. Süstemaatiline võrdlemine igas analüüsijärgus võimaldab kategoriseerimisel tehtud vigu parandada. Uurimistöö alguses, uurimisküsimuste püstitamise järgus lõpptulemusena eeldatu asemel võib selguda hoopis teatud aluseelduste paikapidamatus, mistõttu töö lõpptulemus kujuneb alguses ennustatust erinevaks. Eesmärk oli luua omavahelisest seostatusest „tihe“ teooria, mis oleks selgesti põhjendatud empiirilisel kogutud andmete ja nende seostega, ent toetatud ka teoreetilise alusmaterjaliga (Glaser, Strauss 1994: 278). Seetõttu iseloomustavad järgnevad meetodikohased uurimisküsimused uurimisstrateegiat üldjoontes, kuna praktikas toimus andmekogumine ja -analüüs põhistatud teooria meetodil üheaegselt ja läbipõimunult, sageli ühelt protseduurilt teisele liikudes ning selgete eraldusjoonteta.

Uurimisküsimus	Andmekogumise meetodiko- kohane küsimus	Andmeanalüüsi meetodiko- hane küsimus
Milliseid suveräänsuse aspekte rõhutavad ja peavad ÜRO liikmesriigid relevantseks riikide liikmeksvõtu kohta käivates sõnavõttudes?	Milliseid sõnu ja lausendeid võib sõnavõttudes suveräänsuse kohta leida?	Kuidas kasutatud sõnavõtte omavahel suhestada, kategoriseerida ja mõtestada? Kuidas sobituvad tekkinud kategooriad suveräänsuse kolmikjaotusega (sise-, välis- ja rahvasuveräänsus)?
Kas esineb selgesti eristatavaid ajajärke või liituvate riikide klastreid, kus suveräänsustahke eri määral esile tuuakse? Kui jah, siis kuidas see on ajas ja ÜRO praktikas muutunud?	Mis on jäetud ütle mata?	Mis on korduvad jooned, mis sõnavõttudes esinevad? Millised aspektid või kategooriad aja jooksul kaovad või tekivad?

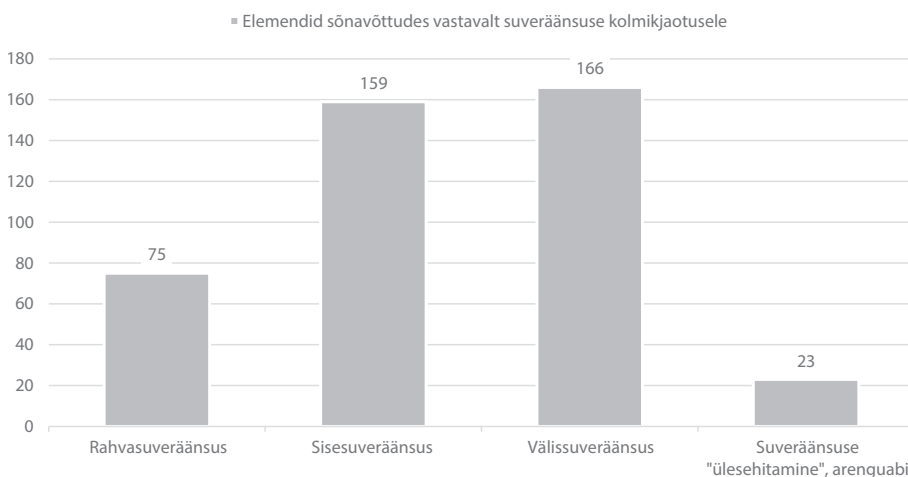
Tabel 5. Meetodikohased uurimisküsimused. Allikas: autorid

Uurimisküsimustele vastamisel olid esialgsed kategooriad suveräänsuse klassikalise kolmikjaotuse omad Montevideo konventsiooni põhjal. Nende alla hakati kodeerima suveräänsuse aspekte, mida analüüsiühikuks valitud tekstikatket, lausete, lõikude ja sisuliselt kokkukuuluvate tekstiosade põhjal oli otstarbekas luua. Töö käigus testiti tekkinud alamkategooriaid uute andmete peal ning tehti korrektiive, sh kategooriate vähendamisi, ühendamisi ja täiendusi. Andmete esitlemiseks koostati andmetöötlusprogrammis Microsoft Excel 2013 koonddabelid, mis väljen-

dasid lisaks sõnavõtude sisule ka tekkinud alamkategoriate (ja lisandunud uue kategooria) sagedust ning hulka liitumiste lõikes.

7. SUVERÄÄNSUSKÄSITLUSED ÜRO PEAASSAMBLEE KÕNEDES

Kuigi enamikku suveräänsust käsitlevaid sõnavõtte sai liigitada kolmeks Montevideo konventsioonil põhineva jaotuse alusel, ilmnes andmetest avatud kodeerimise tulemusel veel üks, selgelt eristuv kategooria, mis sai nimetatud suveräänsuse „ülesehitamiseks“ või ka arenguabiks. Kolmeastmelise kodeerimise meetodil saadud tulemused on ülevaatlilikult esitatud joonisel 2. Näitlikustavad lausendid ja nende tähendused on välja toodud järgnevates alapeatükkides.

Joonis 2. Sõnavõtude jaotus vastavalt suveräänsuse kolmikjaotusele ja lisandunud kategooriale. Allikas: autorid

Järgnevates alapeatükkides on lahti kirjutatud suveräänsuse kolmikjaotusesse ja tekkinud lisakategooria alla paigutatud sõnavõtted, mida on näitlikustatud tsitaatidega kodeerimise käigus analüüsitud andmetest. Veel põhjalikum tabel riigipõhise (samaaegsete liitumiste korral liitumislainete) jaotusega on esitatud lisas 1. Tulemused on lisaks kolmikjaotusele mõtestatud ka Sorenseni suveräänsusmängude ja Bodini-Althusiuse erisuse võtmes. Need joonisel 3 esitatud alamkategoriad vormusid lõplikult teljelise kodeerimise järgus.

7.1. Välissuveräänsus

Kõige levinuma suveräänsuse tahuna ilmnes empiirilistest andmetest riikide suveräänsuse mõtestamine välissuveräänsuse kaudu ning eriti rõhutades riikide tunnustamist kahepoolsete suhete olemasolu kaudu teiste riikidega või kuulumise kaudu rahvusvahelistesse kehamitesse. Kokku mainiti välissuveräänsuse eri tahke sõna-

võttudes 166 korral. Ühena sagedamatest alamkategoriatest mainiti kahepoolsete suhete olemasolu või nende kohest teket teiste riikidega, näiteks kasutasid eri riikide esindajad järgnevaid argumente:

„Üle 80 suveräänse riigi on avaldanud soovi või on juba kahepoolsetes suhetes Namiibia Vabariigiga.“

Namiibia peaminister Hage Geingob

„Me märgime, et samm järgneb [Bosnia ja Hertsegoviina, Sloveenia, Horvaatia] iseseisvusdeklaratsioonidele, mida on tunnustanud üha kasvav hulk riike igast maailma nurgast.“

*Robert Mrozewicz,
Poola alaline esindaja ÜRO juures*

Samuti mainiti välissuveräänsuse all ohtralt liituvat riigi osavõttu rahvusvahelistest konventsioonidest ning tegevusest ÜRO allorganisatsioonides ja muudes mitmepoolsetes kehamites:

„Liechtenstein on omandanud rahvusvahelises suhetes märkimisväärsel hulgal kogemust. Riik on Euroopa Nõukogu ning Euroopa Julgeoleku- ja Koostöökonverentsi liige.“

*André Erdős,
Ida-Euroopa grupi esindaja,
Ungari alaline esindaja ÜRO juures*

„Monaco omab alates aastast 1955 ÜRO vaatlejariigi staatust. Me oleme mitme rahvusvahelise agentuuri liige. Aastal 1975 allkirjastasime me Helsingi lõppakti.“

Monaco välisminister Jacques Dupont

Liituvate riikide esindajad rõhutasid eeskätt oma panust täieõigusliku ja võrdväärse riigina rahvusvahelisel areenil suhtluses teiste riikidega, mida võib seetõttu lugeda ilminguks välissuveräänsuse ühest olulisimast mõõtimest. See väljendus kõigi osaliste, nii riigi enda kui ka teiste riikide esindajate sõnavõttudes.

Otsust riiki rahvusvaheliselt ja ÜRO liikmena tunnustada võib pidada esmaseks ja ihaldusväärseks eeskätt kandidaatriigile, kuna see ei too ühelegi teisele riigile otseselt kaasa mingeid märkimisväärsid kohustusi (Krasner 1999, lk 7). Elulised näited nüüdismaailmast on Kosovo, Taiwani ja Abhaasia püüdlused tunnustatuse suurendamiseks. Mündi teine pool – organisatsioonist lahkumine – võib

aga tuua palju rohkem kahju kui selles püsimine, isegi kui liikmeks oleku hind on suveräänsuse mõningane loovutamine (nt WTO, Inocencio 2014: 80).

Võib öelda, et althusiuslik suveräänsuskäsitlus on taaselavnenud ja varem bodinilik kogupilt mitmekesisestunud. See väljendub eeskätt liikmesuse rõhutamise kaudu rahvusvahelistes organisatsioonides, millega liitumise hinnaks on rahvusriigivälise ja -ülese valitsetuse võimendamise.

Teise läbiva joonena ilmnes välissuveräänsuse osas, et peaaegu igas sõnavõtus, nii liikmesriikide endi, ÜRO esindajate kui ka sõna võtvate riigigruppide esindajate puhul rõhutati ÜRO universaalsust ja kõikehõlmavust. Ühest küljest iseloomustasid sõna võtnud riigid ÜROd riikide suhtluse loomuliku puutepunktina organisatsiooni enda legitimeerimiseks, teisalt võib seda pidada ka konkreetse riigi välissuveräänsuse ülekinnitamiseks. ÜRO-ga liitumine on selle arusaama järgi täieõigusliku ja suveräänse riigi tunnus.

„[Makedoonia liitumine on] meie organisatsiooni universaalsuse järjekordne väljendus.“

*Antonios Exarchos,
Kreeka alaline esindaja ÜRO juures*

„Jugoslaavia Föderaaltvabariigi vastuvõtt riikide peresse on väga kaalukas, kuna see suurendab ÜRO universaalsust ning parendab seeläbi organisatsiooni legitiimsust ja efektiivsust.“

*Harri Holkeri,
ÜRO Peaassamblee 55. istungjärgu eesistuja*

Riikides, kus ÜRO tegevus on olnud aktiivne, toodi välja ka ÜRO erilist rolli riigi tekkeloos.

„Resolutsioon 435 (1978), ÜRO Julgeolekunõukogu vaimusunnitist, juhendas Namiibiat rahumeelsel üleminekul omariiklusele.“

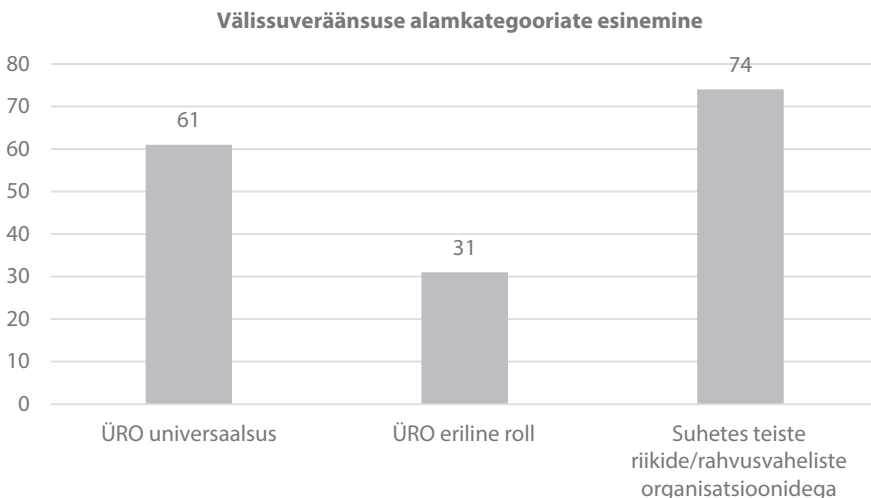
*Hage Geingob,
Namiibia peaminister*

„Lisaks kiidame me ÜRO, eriti Julgeolekunõukogu, väsimatuid jõupingutusi aitamaks Lõuna-Sudaani rahvast nende teekonnal [riikluse suunas].“

Maria Luiza Viotti,
Ladina-Ameerika grupi esindaja,
Brasiilia alaline esindaja ÜRO juures

Siit on näha ÜRO ja riikide omavahelist võimestamissuhet, mida kasutatakse nii riigi kui ka organisatsiooni olemasolu ning õiguspärasuse rõhutamiseks. Seda võib Sorenseni võtmes mõtestada postmodernse suveräänsusmängu avaldumisena suveräänsuse teises kihis ehk regulatiivsetes reeglites. Tegu on mittesekkumise reegli riivega klassikalises, modernse riikluse mõttes. Samas on seda riivet aktsepteerinud nii riik ise kui ka rahvusvaheline kogukond. Nii legitimeerivad mõned liitunud riigid ennast postmodernse suveräänsusmängu kaudu, kus vastavad reeglid muutuvad.

Sõnavõtude jagunemine alamkategoriatesse välissuveräänsuse eri tahkude alusel on kajastub joonisel 3 ja üksikasjalikumalt lisas 2.

Joonis 3. Välissuveräänsuse alamkategoriate esinemine. Allikas: autorid

7.2. Sisesuveräänsus

Samuti toodi sõnavõttudes arvukalt – kokku 159 korral – esile sisesuveräänsuse elemente, eriti enesemääramisõigust ja omariikluse ajalugu.

Enesemääramisõigusele viidati ohtralt ning sõltumata konkreetse riigi ajaloost. Seda kohtas nii asumaade iseseisvumise kui ka uute riikide korral, rõhutati enesemääramisõiguse teostamise olulisust:

„2006. a 21. mai referendum viis ellu enesemääramisõiguse ja tõi kaasa uue, iseseisva Montenegro tekke.“

*Godfrey Chidyausiku,
Aafrika riikide grupi esindaja,
Zimbabwe alaline esindaja ÜRO juures*

„Ida-Timori vastuvõtmine ÜRO-sse esindab järjekord-
selt saavutust Ida-Timori rahva pikas ja kangelaslikus
võitluses enesemääramisõiguse võitmisel.“

*Gelson Fonseca,
portugali keelsete riikide grupi esindaja,
Brasiilia alaline esindaja ÜRO juures*

Riigid, mis olid iseseisvunud ja saanud rahvusvahelise tunnustuse juba varem, rõhutasid peale suhete teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega ka omariikluse ajalugu:

„Riigi rajamine ulatub tagasi 13. sajandisse. Sellest ajast alates on Monaco suutnud, kohati erinevate vastasseisude kaudu, oma kallist iseseisvust säilitada.“

*Francesco Fulci,
Lääne-Euroopa ja muude riikide grupp,
Itaalia alaline esindaja ÜRO juures*

„[...] esindamaks riiki, kes on taas kord iseseisev ja oli kord Rahvasteliidu täieõiguslik liige.“

*Arnold Rüütel,
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees*

„Leedu on lõpetamas oma riikluse kaheksandat sajandit, olles viimase kahe sajandi jooksul kahel korral oma naabrite poolt kaardilt pühitud.“

*Vytautas Landsbergis,
Leedu Vabariigi Ülemnõukogu esimees*

Eraldi kategooriasse paigutus kolonialismi alt vabanemine. Ehkki tinglikult võiks olla tegu ühe enesemääramisõiguse alamkategooriaga, eristus see sagedaste viidetega ÜRO loodud Hooldusnõukogule (*Trusteeship Council*, keham, mis haldas ja juhendas endisi kolooniaid enne nende täielikku iseseisvumist) kui riigi iseseisvuse viinud üleminekuprotsessi olulisele komponendile.

„Rahvusvahelise koostöö vaimus tuleb kiita ÜRO Hooldusnõukogu täidesaatva võimukogu tegevust,

mis juhatas [Palau] läbi hooldussüsteemi, valmistades väikest riiki ette täieõigusliku riiki kohustusteks.“

*George Odlum,
Kariibi mere riikide esindaja,
Saint Lucia välisminister*

„[...] mäletame aastaid, mil [Ida-Timori] esindajad ilmusid New Yorki ÜRO erikomitee ette, et argumenteerida dekoloniseerimise eest. Me imetleme ja austame nende pühendumust Ida-Timori rahva püüdluste täitmisel.“

*Earl Huntley,
Kariibi mere riikide esindaja,
Saint Lucia alaline esindaja ÜRO juures*

Ka siin on rõhutatud ÜRO sekkumist kui olulist elementi riigi suveräänsuse tekkeloos, mistõttu võib vaadeldud sõnavõtte pidada postmodernseks mänguks Sorenseni käsitluses ning althusiuslikke jooni sisaldavaks, viidetega hajusamale võimukäsitlusele ja rahvusriigivälisele võimukeskusele.

Vähem esines territoriaalse terviklikkuse esiletoomist. Valdavalt viidati murekohtadele täieliku terviklikkuse puudumise osas, sh eeskätt lahendamata küsimustele kahe või enama riigi vahel, mis tõkestavad sisesuveräänsuse täiemahulist elluviimist:

„Me palume oma naabritel tunnustada oma rahvusvahelisi piire ning me pühendume tegema sama.“

*Kuniwo Nakamura,
Palau president*

„Konkreetselt peame me kokku leppima koostöömehhanismides, mis puudutavad ühispiiri mahamärkimist ja haldamist ning kokkulepet Abyei lõpliku staatuse kohta.“

*Riek Machar Teny-Dhurgon,
Lõuna-Sudaani asepresident*

Mitmed riigid tõid välja võõrriigi sõjavägede viibimise enda territooriumil kui riive oma terviklikkusele ja kontrollile kogu territooriumi üle ning kutsusid rahvusvahelist kogukonda üles avaldama võõrriigi valitsusele survet olukorra likvideerimiseks. Neid sõnavõtte võib mõtestada bodiniliku suveräänsuskäsitluse ilmingutena, kus riigid nõuavad, et teised riigid austaksid nende sisesuveräänsust täielikult.

„Me oleme teadlikud, et me ei saa rääkida tõelisest iseseisvusest, kuni Moldova Vabariigi territooriumil asuvad võõrriigi sõjajõud.“

*Mircea Snegur,
Moldova president*

„Nõukogude Liidu sõjajõudude väed paiknevad siiani ebaseaduslikult meie territooriumil.“

*Anatolijs Gorbunovs,
Läti Vabariigi Ülemnõukogu esimees*

Üks huvitavamaid analüüsi käigus tekkinud sisesuveräänsuse alamkategoriaid oli eeskätt kääbusriikide sõnavõttudes väljendatud mure selle üle, kuidas kolmandate riikide ja hargmaiste suurettevõtete majandustegevus nende suveräänsust ning püsijäämist ohustab.

„Teiste riikide majandustegevusest tulenenud muutused atmosfääri gaasikihtides põhjustavad suuremaid kõikumisi meretasemes ja tõusuvetes, mis ujutavad üle meie madalad atollid ja hävitavad meie elatusvahendid riigi ja rahvana.“

*Teburoro Tito,
Kiribati president*

„Ehkki üleilmastumise majanduslikud hüved on Naurust mööda läinud, on Nauru-sugused haavatavad saareriigid üleilmastumise negatiivsete kliimamõjude esmased ohvid. Kliimamuutused on mõõtmatu oht Nauru-suguste väikesaareriikide olemasolule.“

*Rene Harris,
Nauru president*

Selles pole iseenesest midagi väga uut: suveräänsuse puhul rõhutati pea kõigis sõnavõttudes oodatult elemente, mis olid liitva riigi hetkeolukorras olemuslikud ja relevantsed. Varasemast on teada ka juhtumeid, kus kääbusriigid rõhuvad oma suveräänsusele aruteludes maailmaturu toorainehindadest või vaidluses konkreetse eraettevõtte hotelliprojekti üle (Grant 2009: 239). Lisaks toodi sõnavõttudes välja riivet suveräänsusele arenguabi- ning rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide poliitikas, mis mõjutab kääbusriike eriti tugevalt.

Sõnavõttudest võib välja lugeda althusiusliku tõdemuse suveräänsuse mitmetasandilisusest ja jagatusest riigiväliste protsesside tulemusel, mida tuleb ühiselt

hallata, mitte eirata. Sorenseni võtmes on muutunud mängureeglid suveräänsuse teises ja kolmandas kihis sundinud riike mõtestama oma suveräänsust sõltuvana välisteguritest. Seetõttu on need riigid mitte vabatahtlikult valinud, vaid sunnitud mängima postmodernset suveräänsusmängu ega saa mõelda bodinilikult, et nende suveräänsus on absoluutne ja jagamatu ega ole teiste riikide suveräänsusest mõjutatud.

Sõnavõtude jagunemine alamkategoriatesse sisesuveräänsuse eri tahkude alusel on esitatud joonisel 4 ja üksikasjalikumalt lisas 2.

Joonis 4. Sisesuveräänsuse alamkategoriate esinemine. Allikas: autorid

7.3. Rahvasuveräänsus

Rahvasuveräänsust oli mainitud 75 korral ehk ligikaudu poole harvem kui sise- ja välissuveräänsust. Rahvasuveräänsusele kujunes kaks alamkategoriat: „rahvahääletus kui legitiimsuse alus“ ja „demokraatliku protsessi tulemus“.

Demokraatliku protsessi alla on paigutatud igasugused sõnavõttud, kus räägitakse iseseisvuse või uue riigi tekkeni viinud üleminekutest, mis vastasid kehtivale põhiseaduslikule korrale või rahvusvahelistele kokkulepetele:

„Põhiseadust järgiv, tsiviliseeritud, kultuurne ning rahumeelne viis, kuidas jagunemine läbi viidi, on märk demokraatia ja poliitilise traditsiooni küpsusest mõlemas riigis ning nende valitud esindajate osas.“

*Josef Zieleniec,
Tšehhi väliminister*

„Montenegro Vabariigi iseseisvusdeklaratsioon võeti vastu 03.06.2006 Montenegro parlamendi poolt [...]“

vastavuses Serbia ja Montenegro liitriigi põhiseadusliku korraga.“

*Gerhard Pfanzelter,
Austria alaline esindaja ÜRO juures*

Sageli vastandati demokraatlikku üleminekut ajajärgudele riigi ajaloost, kus üleminekuperioodidel demokraatlikke norme ei järgitud, näiteks Eritrea kodusõjale ning Jugoslaavia Föderaalvabariigi varasemale repressiivsele ja autoritaarsele režiimile.

Rahvahääletuse kui legitiimsuse aluse alla kategoriseeritud sõnavõttude puhul oli otseselt välja toodud kas korraldatud rahvahääletus (viidatud kui *referendum* või *plebiscite*) või vabad valimised, st rahva otsene tahteavaldus kui legitiimne alus.

„[Namiibial on] demokraatlikult valitud täidesaatev president ning valitsus, mis ammutab legitiimsust rahva tahtest.“

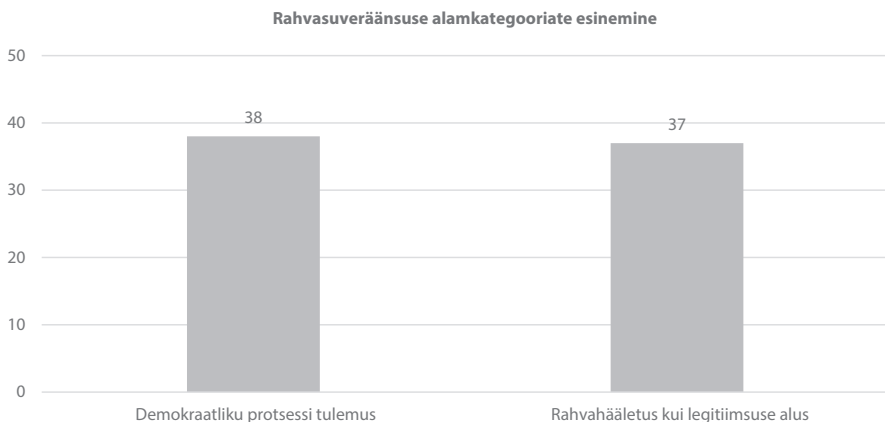
*Hage Geingob,
Namiibia peaminister*

„Ian Martini ja UNAMETi poolt läbi viidud rahvahääletus oli meie rahva esimene demokraatlik ja teadvuslik tegu.“

*Xanana Gusmao,
Ida-Timori president*

Mõlemad aspektid rõhutavad valijate ja valitute sidet kui riikliku suveräänsuse allikat ning sageli esinesid need koos samades või järjestikustes lausetes. Siit võib välja lugeda Althusiuse käsitlust sümbioosist kui kokkuleppest valitute ja valitsejate vahel. Enim toodi rahvasuveräänsuse tunnuseid esile riikide puhul, mis olid tekkinud liitriigi lagunemisel või vabanenud kolonialismist. Rahvasuveräänsust toodi enam välja hiljutisemates liitumistes. 75st rahvasuveräänsuse elemendi välja toomisest esines 40 viimase 5 liitumise (Jugoslaavia, Šveits, Ida-Timor, Montenegro, Lõuna-Sudaan) puhul, st vaadeldud perioodi teisel poolel.

Sõnavõttude jagunemine alamkategoriatessse rahvasuveräänsuse eri tahkude alusel on esitatud joonisel 5 ja üksikasjalikumalt lisas 2.

Joonis 5. Rahvasuveräänsuse alamkategoriate esinemine. Allikas: autorid

7.4. Suveräänsuse ülesehitamine ja arenguabi

Põhistanud teooriat kasutades ilmnis andmeanalüüsi käigus, et mõned suveräänsust mõtestanud sõnavõtted ei sobitunud otseselt ei sise-, välis- ega rahvasuveräänsuse võtmesse. See eristus välissuveräänsusest, kuna rõhutas riiklikke omadusi ja protsesse ning kutsus teisi osalisi neid mõjutama. Sisesuveräänsusest eristus üleskutse aidata liitaval riigil saada ja hoida kontrolli oma territooriumi, majandustegevuse ja piiride üle. Täiemõõtmelise suveräänsuse olemasolu rõhutamise asemel kutsuti rahvusvahelist kogukonda sekkuma omaenda riigi piires.

Seetõttu osutus otstarbekaks tekitada lisakategooria „suveräänsuse „ülesehitamine“ ja arenguabi“. Uus kategooria osutus loomise järel uute andmete peal katsetades laiemalt toimivaks, st alajaotusesse paigutuvaid sõnavõtte esines mitmete liitunud riikide puhul. Lisakategooriasse paigutati eeskätt arvamused, mis mõtestasid suveräänsust välispanuse kaudu riigi valitsemisvõimekusse, korra kehtestamise, kahepoolse arengu- ja humanitaarabina ning väljendasid vastutust sellist tegevust tulevikus jätkata. Samuti esines üleskutsesid ÜRO jätkutegevustele liitavas riigis ning rahvusvahelisele solidaarsusele riigi toetamisel, nt ühinemisel teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. Sellised mõtteavaldused viitavad erinevustele formaalse ja sisulise suveräänsuse vahel, st Sorenseni kolmandas suveräänsuskihis, kutsudes rahvusvahelist kogukonda üles seda abi osutamise vähendama. Neid väljendasid nii liituvate riikide kui ka ÜRO liikmete ja organisatsiooni esindajad.

„Nagu vastündinud laps, peab [Ida-Timor] olema arenguabi ja rahvusvahelise kogukonna tähelepanu fookuses.“

*Djessan Philippe Djangone-Bi,
Elevandiluuranniku alaline esindaja ÜRO juures*

„[...] rahvusvahelise kogukonna ja ÜRO vastutus ulatada abikäsi andmaks [Namiibiale] abi, mida riik vajab pagulaste rehabiliteerimiseks, majanduse ülesehitamiseks ja aastakümnete pikkuse kolonialismi ja rassismi haavade ravimiseks.“

*Tesfaye Tadesse,
Etioopia alaline esindaja ÜRO juures*

„Gruusia ja teised värskelt iseseisvunud riigid kukuvad ilma muu, juba demokraatia kaudu õnnistatud maailma abita läbi.“

*Aleksandre Chikvaidze,
Gruusia välisminister*

Suveräänsuse konstrueerimine suveräänsuse ülesehitamise kaudu viitab, et tähelepanu pööratakse suveräänsuse tegelikule sisule, st Sorenseni kolmikaotuse kolmandale kihile. Selle käsitluse kohaselt pole ÜRO liikmeksvõtt mitte lõplik hinnang antud riigi suveräänsusele, vaid samm suveräänsuse „võimekuse“ suurendamisel.

8. ARUTELU JA JÄRELDUSED

Vaadeldud ajajärgul rõhutati ÜRO Peaassambleel kõige enam sise- ja välissuveräänsuse elemente. Seega peeti sõnavõttudes oluliseks eeskätt suveräänsuse klassikalisi tahke, mis põhinevad Montevideo konventsioonis sõnastatud riikluse peamistel tunnustel. Sama on varem täheldanud Cohen (1961), Chen (1993) omistas neile sarnaselt Bartelsoni käsitlusega suveräänsustähenduse üksnes kehtivas ajas ja ruumis. Sorenseni suveräänsuskihtide osas viidati muutustele teises ja kolmandas kihis, mis tähendab suveräänsuse postmodernsemat mõtestamist. Bodini ja Althusiuse võtmes võib öelda, et pilt on mitmekesisitunud: sõnavõttud rõhutasid mitmeid hajasamaid ja vähem absoluutseid tahke, samas esines ka bodinilikke jooni. Välis- ja sise-suveräänsuse esiplaanil olek täitis mitut seotud eesmärki; seda nii liituvate riikide, juba liikmeks olevate riikide kui ka ÜRO enda eri kehamite esindajate poolt. Need eesmärgid võib kokkuvõtvalt jaotada kolmeks.

Esmalt legitimeeris välissuveräänsuse puhul riikide kirjeldamine täieõiguslike suveräänsete subjektidena ÜRO-d ennast. Liituvaid riike ja nende suveräänsust legitimeeriti sõnavõttudes riikide suveräänsuse mõtestamisega enamasti vastavalt Montevideo konventsiooni võtmes. Selle arusaama kohaselt on ÜRO suveräänsete riikide peamine ja veel enam, ainuke legitiimne omavaheline suhtlusareen. Seda ilmestas ka suveräänsuse mõtestamine ÜRO universaalsuse kaudu. Raamistades riikide suveräänsust ÜRO kaudu, õigustab organisatsioon enda olemasolu. Külma sõja lõpule järgnenud järjestikuste liitumislainetega lähenes ÜRO aina enam kõi-

kehõlmavusele (vt joonis 1), vähenes oht, et ÜRO kõrvale kerkib alternatiivne riike ühendav organisatsioon ja eri põhjustel mitteliitunud riikide olukord muutub üha ebakindlamaks.

Esitades sama mõtet Bodini ja Althusiuse suveräänsuskäsitluste abil, võib väita, et analüüsitud ajal oli sõnavõttudes esil althusiuslik võti. Mõneti on see etteaimatav: ÜRO asub range tõlgenduse kohaselt juba loomise hetkest väljaspool Bodini suveräänsuskäsitlust, teisalt aga kinnitavad seda sõnavõttudes kasutatud argumentid riikide sõltuvusest välisteguritest, ÜRO riikideülesest rollist (universaalsus) ja kohustustest (erilisest rollist riigi tekkes). Sorenseni suveräänsusmängude raamistikus võib väita, et sise- ja välissuveräänsust mõtestanud sõnavõttud väljendasid muutusi suveräänsuse kolmandas kihis ehk tegelikus sisus. Ühest küljest on ÜRO esilekerkimine ja kasvanud universaalsus tekitanud vajaduse astuda organisatsiooni liikmeks, teisalt tekitab see liikmesriikidele kohustusi ÜRO enda ja teiste liikmete suhtes, st riigipiiridest väljaspool. Neid punkte sõnavõttudes ka rõhutati, näiteks toodi välja liikmesust ÜRO allorganites või ÜRO rolli riikluse saavutamisel. Rõhuasetus on välissuveräänsusel: ÜRO universaalsusel ning erilisel rollil ja vastutusel riigi arengus.

Teiseks legitimeeriti välissuveräänsuse rõhutamise kaudu märkimisväärselt ka riiki ennast kui täisväärtuslikku toimijat rahvusvahelises suhtluses. Siia võib paigutada pikaajaliste suhete olemasolu teiste riikidega ja rahvusvahelise tunnustuse. Nende rõhutamine näitab, et liituv riik peab oma suveräänsuse oluliseks osaks võimet vastavaid suhteid omada ning peab vajalikuks neid oma sõnavõttus esile tuua.

Kolmandaks pole sisesuveräänsust puudutav diskursus hääbunud, ei võrdluses rahvasuveräänsusega ega ka eraldi hinnates. Sisesuveräänsuse elemente esines sõnavõttudes hulganisti. Riigid mõtestavad suveräänsust pika omariikluse ajaloo ja täiemahulise kontrolli kaudu oma territooriumi üle. Seda võib mõista bodiniliku suveräänsuskäsitluse ilminguna, rõhk on muutumatusel, võimutäiuse olemasolul ja traditsioonil. Sisesuveräänsuse elementidest kõige sagedamini mainitud enesemääramisõigus on uuritud riikide minapildis endiselt oluline.

Rahvasuveräänsuse tahke rõhutati sise- ja välissuveräänsusest vähem. Enim toodi neid välja riikide puhul, mis olid tekkinud liitriigi lagunemise või teisest riigist eraldumise teel. Nii mainiti rahvasuveräänsust Lõuna-Sudaani, Jugoslaavia Föderaalvabariigi, Montenegro ning Eritrea liitumisel. Sellest võib järeldada, et uue riigi jaoks oli oma tekke legitimeerimine rahvasuveräänsuse kaudu riikliku suveräänsuse oluline mõõde, eriti võrdluses pika omariikluse ajaloo riikidega, kes seda vähem rõhutasid.

Analüüsi tulemusena joonistus välja neljas, klassikalises kolmikjaotusest erinev suveräänsuse kategooria, mis sai nimeks suveräänsuse „ülesehitamine“ või arenguabi. Siia liigitatud sõnavõttud käsitlesid nii sise- kui ka välissuveräänsust, ent väljusid samas mõlema piiridest. Ühest küljest tunnustati liituvaid riike toimiva poliitilise ja majandussüsteemi loomise eest ehk sisesuveräänsuse võtmes. Teisalt

toodi välja rahvusvahelise kogukonna panust liituvast riigis, sh arenguabi ja koostööprojekte. Rõhutati, et mainitud riikide suveräänsus pole „valmis“ ning ÜRO-l ja teistel riikidel lasub kohustus sekkuda liituvast riigi käekäiku ka tulevikus, mööndes, et liitujate suveräänsus ei ole liitumise hetkel täielik. Nii omistati suveräänsuse riivamisele positiivne tähendus või lausa kohustus. Seda esitati ühtaegu nii riigi enda esindajate poolse palvena kui ka üleskutsena teiste riikide ja ÜRO enda esindajate poolt.

Seda võib seletada üleilmastumise ja ÜRO pädevuse teisenemisega, mis töid ühest küljest esile suurema universaalsuse ning sellega seoses kasvanud surve võtta liikmeks rohkem riike. Teisalt võib suveräänsuse ülesehitamist mõtestada ka Sorenseni võtmes postmodernsete muutustena suveräänsuse teises ja kolmandas kihis, mis kajastab ÜRO ja tema liikmesriikide teisenenud suveräänsusreegleid ning suveräänsuse tegeliku teostamise võime tõhustamist riigiväliste ja üleste struktuuride poolt. Samuti võib seda seostada althusiusliku kujutlusega suveräänsuse mitmetahulisusest. Nii on see, mis võis varem tunduda riivena suveräänsusele või suurriikide poolt võimuhierarhia pealesurumisena, nüüd liituvate riikide poolt sageli tervitatud, et täita tühimikke suveräänsuse teostamisel. Samuti väljendab see sise- ja välissuveräänsuse raskemini eristatavaid piire ning viitab formaalse suveräänsuskäsitluse täienemisele sisulisema, pragmaatilisema lähenemisega. Suveräänsus pole siin absoluut, vaid suhteline ja ajas muutuv nähtus, seda saab olla rohkem või vähem ning seda on võimalik koostöös suurendada, üles ehitada.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et Montevideo konventsioonil põhinev suveräänsuse kolmikjaotus ning Bodini, Althusiuse ja suveräänsuskäsitlused osutusid ÜRO Peaassamblee suveräänsusdiskursuse analüüsil hästi toimivaks. Omajagu sõnavõtude sisust koosnes tervitava iseloomuga lausenditest ega käsitlenud riikide suveräänsust konkreetset. Seda võib osalt seletada tseremoniaalsusega, aga ka riikide kauguse ja selgete huvide puudumise või tundlike konfliktidega, mille puhul ei taheta pidulikul hetkel teravaid seisukohti väljendada. Siiski kuulus sihiteadlikku valimisse piisavalt suveräänsust mõtestanud sõnavõtte, et uurimisküsimustele vastused leida.

Olukorras, kus lainena liitus mitu riiki korraga (nt ka Eesti koos kuue teise riigiga septembris 1991), olid sõnavõtted üldisemad ega keskendunud konkreetsete riikide omapäradele ja tunnustele kuigi süvitsi. Eriti väljendus see võrdluses juhtumitega, kus liitus vaid üks riik ning sõnavõtted olid tunduvalt sisukamad ja konkreetsemad. ÜROs esindatud riigigruppide (praeguse seisuga Ida-Euroopa grupp, Aafrika grupp, Aasia ja Vaikse ookeani grupp, Ladina-Ameerika ja Kariibi mere grupp ning Lääne-Euroopa ja muu maailma grupp) esindajate sõnavõtted olid mõttetihedamad ja üksikasjalikumad siis, kui liituvast riik oli ühinemas nende regionaalse grupiga.

Rahvasuveräänsuse diskursus on äsjasemate liitumiste puhul rohkem esile kerkinud, ent seda ei saa pidada suveräänsusrevolutsiooniks Philpotti (2001) mõttes. Seosed rahva ja riigivõimu vahel (vabad valimised, rahvahääletus, protses-

side vastavus kehtivatele seadustele) moodustavad küll olulise osa riigi legitiimsusest, ent seda on sarnaselt mõtestatud juba näiteks Namiibia liitumisel 1990. Siinse uurimuse põhjal pole piisavalt alust väita, et üleilmastumine on toonud kaasa suveräänsuse mõtestamise põhimõtteliselt teistsugustel alustel.

Küll võib lõpetuseks tõdeda, et suveräänsusdiskussusesse on ilmunud uued elemendid, mida saab seostada postmodernse suveräänsusmänguga Sorenseni käsitluses. Nii on riigid aldis oma positsiooni parendamiseks tunnustama ja kasutama riigiväliseid protsesse. Lisaks rõhutasid kääbusriigid teiste riikide, hargmaiste ettevõtete ja muude osaliste, samuti kliimapoliitika mõju oma suveräänsusele. Seda võib mõtestada ka althusiuslikus võtmes, riigist laiemate tegurite mõjuna suveräänsusele ning riikide võimalusena teiste riikide ja toimijate kaasamisega neid protsesse mõjutada või ohjata.

VIITEALLIKAD

- Bartelson, Jens 1995. *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beck, Ulrich 2006. *Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.
- Bell, Stephen; Hindmoor, Andrew 2009. *Rethinking Governance. The Centrality of the State in Modern Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brock, Lothar; Holm, Hans-Henrik; Sorensen, Georg; Stohl, Michael 2012. *Fragile States: Violence and the Failure of Intervention*. Cambridge: Polity Press.
- Chandler, David 2010. *International Statebuilding: The Rise of Post-Liberal Governance*. New York: Routledge.
- Chen, Frederick Tse-shyang 2001. The Meaning of States in the Membership Provisions of the United Nations Charter. *Indiana International & Comparative Law Review*, 12(1), 25-51.
- Chernilo, Daniel 2011. The Critique of Methodological Nationalism: Theory and History. *Thesis Eleven*, 106(1), 98-117.
- Cohen, Jean Louise 2012. *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy and Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Rosalyn 1961. The Concept of Statehood in United Nations Practice. *University of Pennsylvania Law Review*, 109(8), 1127-1171.
- Commission on Global Governance 1995. *Our Global Neighborhood*. Võrgulehel <http://www.gdrc.org/u-gov/global-neighborhood/> (18.12.2017)
- Corbin, Juliet M.; Strauss, Anselm 1990. Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21.

- Corbin, Juliet M.; Strauss, Anselm 1998 *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, 2nd Edition*. London: Sage Publications.
- Crawford, James 2006. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Dahl, Robert Alan 1999. Can international organizations be democratic? A skeptic's view. Lk 19-36 kogumikus Ian Shapiro, Casiano Hacker-Cordon (toim). *Democracy's Edges*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dunleavy, Patrick; Dryzek, John 2009. *Theories of the Democratic State*. New York: Palgrave Macmillan.
- Grant, Thomas 2009. *Admission to the United Nations: Charter 4 and the Rise of the Universal Organization*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Greydanus, Richard 2011. Sovereignty and Community: Althusius' Critique of Bodin. Ettekanne konverentsil McGill-CREOR Graduate Students' Conference 11.10.2011. Võrgulehel https://www.academia.edu/1717605/Sovereignty_and_Community_Althusius_Critique_of_Bodin (23.07.2018)
- Gross, Leo 1956. Progress Towards Universality of Membership in the United Nations. *The American Journal of International Law*, 50(4), 791-827.
- Habermas, Jürgen 1999. *The Inclusion of the Other. Studies in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Hameiri, Shahar 2010. *Regulating Statehood: State Building and the Transformation of the Global Order*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Held, David 1995. *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Stanford: Stanford University Press.
- Held, David; McGrew, Anthony; Goldblatt, David, Perraton, Jonathan 1999. *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Polity: Stanford University Press.
- Hirst, Paul 2003. *From Statism to Pluralism*. London: Routledge.
- Hirst, Paul; Thompson, Grahame; Bromley, Simon 2015. *Globalization in Question*. Cambridge: Polity Press.
- Holmes, Kim R. 1993. New World Disorder: A Critique of the United Nations. *Journal of International Affairs*, 46(2), 323-340.
- Inocencio, Flavio G. 2014. *Reconceptualizing Sovereignty in the Post-National State: Statehood Attributes in the International Order*. Bloomington: AuthorHouse.
- Jackson, Robert H.; Rosberg, Carl G. 1982. Why Africa's Weak States Persist? *World Politics*, 35(1), 1-24.

- Jackson, Robert H. 1990. *Quasi-states: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kalev, Leif; Jakobson, Mari-Liis 2013. Governing transnationalism and transformation of state sovereignty. Ettekanne konverentsil *European Consortium for Political Research 7th General Conference, 4-7.09.2013, Sciences Po Bordeaux*.
- Kalev, Leif; Jakobson, Mari-Liis; Vetik, Raivo 2015. Metodoloogiline rahvusriiklus ja selle kriitika. *Acta Politica Estica*, 6, 20-36.
- Keohane, Robert O.; Nye, Joseph. 1977. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown & Co.
- Kirgis, Frederic L. 1994. Degrees of Self-Determination in the United Nations Era. *American Journal of International Law*, 88(2), 304-310.
- Krasner, Stephen David 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.
- Makinda, Samuel M. 1998. The United Nations and State Sovereignty: Mechanism for Managing International Security. *Australian Journal of Political Science*, 33(1), 101-116.
- Marinetti, Michael 2007. *Social Theory, The State and Modern Society*. Maidenhead: Open University Press.
- Ohmae, Kenichi 1995. *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: McKinsey & Company.
- Pan-Ameerika konverents 1933. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*. Võrgulehel <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html> (18.12.2017)
- Parker, Noel 2016. *Empire and International Order*. London: Routledge.
- Philpott, Daniel 2001. *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Rahvusvaheline Kohus 1948. *Conditions of admission of a state to membership in the United Nations (Article 4 of the Charter)*. Advisory opinion of May 28th, 1948. Võrgulehel <http://www.icj-cij.org/files/case-related/3/003-19480528-ADV-01-00-EN.pdf> (18.12.2017)
- Rahvusvaheline Kohus 1950. *Competence of the General Assembly for the admission of a state to the United Nations*. Advisory Opinion of March 3rd, 1950. Võrgulehel <http://www.icj-cij.org/files/case-related/9/009-19500303-ADV-01-00-EN.pdf> (18.12.2017)
- Reisman, W. Michael 1993. The Constitutional Crisis of the United Nations. *The American Journal of International Law*, 87(1), 83-100.
- Ross, Marion 2013. *Kas riik võib kliima soojenedes kaduda? Rahvusvahelis-õiguslikud probleemid (magistritöö)*. Tartu: Tartu Ülikool.

- Sorensen, Georg 2004. *The Transformation of the State: Beyond the Myth of Retreat*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Strauss, Anselm; Corbin, Juliet 1994. Grounded Theory Methodology: An Overview. Lk 273-285 kogumikus Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (toim). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Thomson, Janice E. 1995. State Sovereignty in International Relations: Bridging the Gap between Theory and Empirical Research. *International Studies Quarterly*, 39(2), 213-233.
- Wilson, Peter H. 2016. *Heart of Europe: A History of the Holy Roman Empire*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon 1970. *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. Võrgulehel [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (18.12.2017)
- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon 1991. *Security Council Resolution S/RES/702 on admission of new members to the United Nations*. Võrgulehel [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/702\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/702(1991)) (18.12.2017)
- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon 2011. *Report of the Committee on the Admission of New Members concerning the application of Palestine for admission to membership in the United Nations*. Võrgulehel http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/16200/S_2011_705-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y (18.12.2017)
- Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut 1991. Allikas: Riigi Teataja II 1996, 24, 95. Võrgulehel <https://www.riigiteataja.ee/akt/555597> (3.10.2017)
- Välisministeerium 2016. ÜRO reform. Võrgulehel <https://vm.ee/et/uro-reform> (8.10.2018)

LISAD

Lisa 1. Sõnavõtude jaotus liitumiste kaupa vastavalt suveräänsuse kolmikjaotusele

Liituv riik (või riigid)	Rahvasuveräänsus	Sisesuveräänsus	Välisuveräänsus	Suveräänsuse "ülesehitamine", arenguabi
Namiibia	6	22	9	3
Liechtenstein	0	4	8	0
Lõuna- ja Põhja-Korea, EE, LV, LT + saareriigid	3	17	16	1
UZ, TM, TJ, SM, AM, AZ, KZ, KG, MD	5	14	16	1
BiH, SI, HR	3	12	13	0
Gruusia	0	5	8	1
Tšehhi, Slovakkia	6	4	6	0
Makedoonia	1	4	6	0
Monaco, Eritrea	7	7	9	1
Andorra	2	6	6	0
Palau	1	16	5	1
Tonga, Kiribati, Nauru	0	12	8	0
Tuvalu	1	7	6	0
Jugoslaavia Föderaalvabariik	9	1	4	1
Šveits	6	5	13	0
Ida-Timor	5	12	16	9
Montenegro	7	3	6	0
Lõuna-Sudaan	13	9	11	5
Kokku:	75	160	166	23

Lisa 2. Sõnavõttude jaotumine suveräänsuse kolmikjaotuse alaliikide kaupa

Liituv riik (riigid)	Rahva- suveräänsus		Sisesuveräänsus					Välis- suveräänsus		
	Demokraatliku protsessi tulemus	Rahvahääletus kui legitiimsuse alus	Enesemääramisõigus	Oma riikluse ajalugu	Kolonialismi alt vabanemine	Suveräänsuse sõltuvus välistest teguritest	Territoriaalne terviklikkus	ÜRO universaalsus	ÜRO eriline roll	Suhetes teiste riikide/rv org.-dega
Namiibia	0	6	12	0	5	0	5	0	8	1
Liechtenstein	0	0	0	3	0	0	1	1	0	7
Koread, 3B + saared	2	1	2	7	5	0	3	6	2	8
UZ, TM, TJ, SM, AM, AZ, KZ, KG, MD	4	1	5	6	0	0	3	6	0	10
BiH, SI, HR	1	2	5	3	0	0	4	4	0	9
Gruusia	0	0	1	3	0	0	1	6	0	2
Tšehhi, Slovakkia	5	1	1	3	0	0	0	4	0	2
Makedoonia	0	1	1	2	0	1	0	5	0	1
Monaco, Eritrea	3	4	0	4	3	0	0	5	1	3
Andorra	1	1	1	5	0	0	0	3	0	3
Palau	0	1	9	0	5	0	2	4	0	1
Tonga, Kiribati, Nauru	0	0	1	3	4	4	0	3	1	4
Tuvalu	1	0	0	2	2	3	0	4	1	1
Jugoslaavia Föderaalvabariik	6	3	1	0	0	0	0	3	0	1
Šveits	2	4	0	5	0	0	0	4	0	9
Ida-Timor	0	5	10	0	2	0	0	0	12	4
Montenegro	7	0	1	2	0	0	0	2	1	3
Lõuna-Sudaan	6	7	6	0	1	0	2	1	5	5
Kokku	38	37	56	48	27	8	21	61	31	74